

รายงานการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง “การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม
และค่านิยมที่พึงประสงค์”

ของ คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สำนักกรรมการฯ ๓
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก - ฉ
ส่วนที่ ๑ คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ	๑
ส่วนที่ ๒ รายงาน เรื่อง การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์	
๑. ความเป็นมา	๗
๒. วัตถุประสงค์	๗
๓. วิธีดำเนินการ	๘
๔. ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๘
๕. วิธีการจัดกิจกรรม	
๕.๑ การมอบรางวัลให้กับผู้กระทำความดี	๘
๕.๒ รายละเอียดการสัมมนา	๑๐
๖. ความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ	๓๐
ภาคผนวก	
- ประมวลภาพการจัดกิจกรรม	
- รายชื่อฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว	

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สังคมไทยต้องเผชิญกับความท้าทายของความเสื่อมโทรมทางจิตใจและศีลธรรมที่มากยิ่งขึ้น ในปัจจุบัน อันมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตกาล ความเปลี่ยนแปลงนี้ ส่งผลกระทบต่อคนในสังคม ทำให้ขาดศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อันเป็น แก่นแท้หลักในการดำรงชีวิต ทำให้พฤติกรรมการแสดงออกในสังคมไทย บางครั้งอยู่ในภาวะสับสน ขาดจุดยืน ที่มั่นคง ถูกต้อง และนำไปสู่การแสดงบทบาทที่ขาดการนำเอาสาระที่มีคุณค่าจากหลักศาสนา มาเป็นเครื่องประกอบ การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอยู่

จากสาเหตุดังกล่าว คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ ภายใต้การนำของ พลตำรวจเอก พิชิต คุ้มเดชะคุปต์ ประธานคณะกรรมการฯ ร่วมกับมูลนิธิ ส่งเสริมสงเคราะห์ผู้กระทำความดี จึงมีดำริที่จะลดเงื่อนไขของปัญหาดังกล่าว ด้วยการจัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์” ในครั้งนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ ในมหามงคลสมัย วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗ เพื่อเผยแพร่พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้ประชาชนน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อร่วมสนับสนุน การปฏิรูปประเทศไทย โดยเฉพาะการปฏิรูปในด้านทรัพยากรมนุษย์ สังคม การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และเพื่อเผยแพร่ค่านิยมที่พึงประสงค์ ๑๒ ประการ ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อีกทั้งเป็นการรับฟัง ความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อหาแนวทางปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมของคนไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ใน พ.ศ. ๒๕๕๘ พร้อมทั้ง จัดพิธีมอบรางวัลให้แก่ผู้กระทำความดี โดยการยกย่อง เชิดชู ให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ แก่ผู้กระทำความดี อันจะยังผลให้คนดีที่มีจำนวนมากในสังคมไทยเกิดแรงบันดาลใจที่จะกระทำความดี มากยิ่งขึ้นต่อไป

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย ได้ปาถกฐาพิเศษ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เป็นนามธรรม เป็นเรื่องของวิถีคิดของคน ซึ่งจะต้องมีการปลูกฝัง ปัจจุบันวิทยาศาสตร์ทางสมองมีความก้าวหน้ามาก สมองของเด็กเริ่มเรียนรู้ได้ตั้งแต่ อยู่ในท้องแม่และตั้งแต่ปีแรกหลังคลอดออกมา ดังนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองหากจะสอนลูกให้เป็นคนดี จะต้อง เริ่มสอนตั้งแต่อ่อนอายุหนึ่งขวบ สภาพแวดล้อมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนด้วย โดยขอยกตัวอย่างว่า หากเด็กและเยาวชนเติบโตมาในครอบครัวที่มีแม่ ติดการพนันและพ่อติดเหล้า เด็กก็จะซึมซับพฤติกรรมเหล่านั้น หรือหากเด็กและเยาวชนเกิดมาในครอบครัว ที่ไม่มีศาสนา พ่อแม่ไม่เคยพาลูกไปวัด ไปมัสนิจ หรือไปโบสถ์ ลูกก็จะดำเนินชีวิตหรือใช้ชีวิตตามแบบนั้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในประเทศมีอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน หน่วยงานดังกล่าวนี้จะต้องช่วยกันดำเนินงานเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมอย่างจริงจังและบูรณาการร่วมกัน ประเทศไทยมีเครื่องมือกำกับคุณธรรมหลายเครื่องมือและหลายระดับด้วยกัน ได้แก่

ระดับที่ ๑ ระดับศาสนา คือ “ศาสนธรรม ศาสนสถาน” ทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้ศาสนิกในศาสนาของตนเป็นคนดี และเป็นคนมีคุณธรรม ทุกศาสนาจึงมีข้อบัญญัติกำหนดให้ศาสนิกของตนปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์เกื้อกูลความสุขของสังคม การนับถือศาสนาไม่ได้ทำให้ร่ำรวย หรือได้เปรียบหรือไปเข่นฆ่าศาสนาอื่น ประเทศไทยอาจเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีการรับรองศาสนา ๕ ศาสนาโดยทางราชการ ทุกศาสนาล้วนแต่มีศาสนธรรมที่งดงาม แต่ปัจจุบันศาสนากลับถูกละเลย ดังนั้น ควรจะต้องให้พ่อแม่ ครู อาจารย์ ทุกท่านพาลูกหลาน หรือลูกศิษย์ เข้าไปในศาสนสถานให้มากขึ้น หากไปเป็นประจำต่อเนื่องแล้ว จิตใจของเด็ก ๆ จะซึมซับเรื่องศาสนาเอง การเข้าไปในศาสนสถาน เช่น วัด มัสยิด หรือโบสถ์ นอกจากจะได้รับคำสอนของศาสนาเพื่อทำให้จิตใจสงบแล้ว ยังจะได้ศึกษาศิลปะอันสวยงาม ความละเอียดอ่อนของศาสนาด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดเป็นคนไทยแล้วมีโอกาสที่จะเรียนรู้หลักธรรมและหลักประพฤติปฏิบัติในทุกศาสนา เหตุใดจึงไม่ใช้โอกาสนี้เรียนรู้หลักธรรมและหลักประพฤติปฏิบัติของทุกศาสนา เพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หากมีความเข้าใจกันระหว่างศาสนาแล้วความสันติสุขก็จะเกิดขึ้น

ระดับที่ ๒ ระดับฆราวาส เรียกว่า “จริยธรรม” เป็นข้อบัญญัติที่ฆราวาสกำหนดเพื่อให้ประชาชนทั่วไปปฏิบัติ เรียกว่า จริยธรรมทั่วไป หรือเป็นข้อบัญญัติของสมาชิกองค์กร กำหนดสำหรับให้สมาชิกขององค์กรนั้นปฏิบัติ เรียกว่า จริยธรรมวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณวิชาชีพ ทุกอาชีพล้วนแต่มีจรรยาบรรณวิชาชีพของตน เช่น ตำรวจ สื่อมวลชน แพทย์ พยาบาล เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนนั้นหรือองค์กรวิชาชีพ ถือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และมีศักดิ์ศรีเป็นที่เชื่อมั่นของประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ ชุมชนก็จะต้องมีจริยธรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “จริยธรรม” จะประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ ๓ กลุ่ม คือ ๑. ต้องทำอะไร ๒. ต้องไม่ทำอะไร ๓. ควรทำอะไร

ระดับที่ ๓ ระดับบ้านเมือง เรียกว่า “นิติธรรม” บ้านเมืองจะต้องมีกฎหมาย เพื่อใช้บังคับกับราษฎร เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการบ้านเมือง และเพื่อประกันความเที่ยงธรรมให้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็ชนกลุ่มใด ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร อาชีพใด ไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ก็จะต้องเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ทำอย่างไรให้กระบวนการหรือความคิดเรื่องนิติธรรมสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชนทุกคน ในราชอาณาจักรนี้ ไม่ใช่กฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตน กลั่นแกล้งกัน หรือละเลยการบังคับใช้กฎหมายกับผู้มีอำนาจ หากสามารถดำเนินการได้จะเป็นการประกันความเที่ยงธรรมให้แก่ประชาชน

ระดับที่ ๔ ระดับองค์กร เรียกว่า “ธรรมาภิบาล” เป็นข้อบัญญัติที่องค์กรกำหนดขึ้น เพื่อให้องค์กรของตนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ นอกจากนั้น ต้องมีหลักรับผิดชอบสำหรับทุกตำแหน่ง ทุกคน คำว่า “ธรรมาภิบาล” หัวใจหลัก คือ “หน้าที่นิยม” หากได้ศึกษาพระบรมราโชวาทจะมีคำว่า “ให้ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้มั่นคง” อยู่เสมอ ดังนั้น หากคนในทุกตำแหน่ง ทำหน้าที่ของตนเองได้ดีที่สุดแล้ว บ้านเมืองก็จะเข้มแข็ง

ระดับที่ ๕ ระดับครอบครัวหรือตระกูล เรียกว่า “ครอบครัวที่มีคุณธรรม” เป็นหลักธรรมที่บรรพบุรุษได้ประพฤติปฏิบัติจนเกิดผลดีมีคุณค่าต่อวงศ์สกุลและพ่อแม่ปู่ย่าตายายได้ถือเป็นหลักคำสอนอบรมลูกหลานสืบต่อกันมา เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตระกูล โดยพ่อแม่จะต้องปลูกฝังอบรมสั่งสอนความดีให้แก่ลูก และจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีงามในบ้าน โดยเริ่มตั้งแต่ใน ๑ ขวบแรก ครอบครัวในปัจจุบันมีลูกน้อย พ่อแม่มักจะบำเรอลูกไม่บำรุงลูก คำว่า “บำเรอ” แปลว่า ทำให้เกิดความสุขด้วยวัตถุ ทำให้หลง ส่วนคำว่า “บำรุง” แปลว่า ทำให้เจริญเติบโตใหญ่ ซึ่งมีความหมายต่างกัน

นอกจากนั้นยังมีเรื่องกำกับคุณธรรมอีกจำนวนมาก อาทิ กฎเกณฑ์ของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ขนบธรรมเนียมชาติไทยและท้องถิ่น เป็นต้น “คุณธรรม” อยู่ในจิตใจของทุกคนอยู่แล้วเพียงแต่เราทุกคนจะช่วยกันนำเครื่องมือดังกล่าวมาช่วยกันกระตุ้น ปลูก และปลูกคุณธรรม

สำหรับกรณีคนไทยกับต้นทุนด้านคุณธรรมมีจำนวนมาก แต่ยังขาดความกล้าหาญทางคุณธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านศาสนา ดังเช่นที่กล่าวไว้ข้างต้น

๒. เรื่องการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีรับสั่งกับพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง” และได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ตั้งเป็นกองทุน เรียกว่า “กองทุนการศึกษา” โดยนำอาสาสมัครมาช่วยปฏิบัติงาน โดยตนได้มาช่วยงานร่วมกับนายปราโมทย์ โชติมงคล ในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่โรงเรียนในภาคกลาง ๒ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๖ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ภาคเหนือในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยโรงเรียนที่สามารถเป็นต้นแบบ คือ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม จังหวัดพิจิตร

ในด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีรับสั่งในวันเด็ก เมื่อ ๓๐ ปีก่อน สรุปได้ว่า เด็กจะต้องมี ๓ เรื่องด้วยกัน คือ ความรู้ ความดี และทำงานเป็น ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ควรนำภาระและรับสั่งดังกล่าวมาปฏิบัติและถ่ายทอดให้แก่บุตรและศิษย์ต่อไป

พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๕ ได้มีใจความตอนหนึ่งว่า “อย่าให้นักเรียนหรือการศึกษาไกลศาสนา ให้นักอยู่ใกล้ศาสนา ถ้ารู้น้อยโง่งน้อย แต่ถ้ารู้มากก็โง่งพินิจมากขึ้น” เด็กไทยทุกวันนี้โชคดี เพราะคณะรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม และได้ประกาศนโยบายไว้ คือ ค่านิยม ๑๒ ประการของคนไทย ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องช่วยกันคิดและช่วยกันทำโดยการทำความเข้าใจ ความหมายของค่านิยมดังกล่าวอย่างแท้จริงและนำไปประพฤติปฏิบัติต่อไป

จากการจัดสัมมนาดังกล่าวคณะกรรมการได้รับความเห็นและข้อเสนอแนะในเรื่องการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ จากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปได้ดังนี้

นายสมพร เทพสิทธา ประธานสภาอายุพทุทธิกสมาคมแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ กล่าวว่า การส่งเสริมให้เด็กได้รับรู้เรื่องศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีทั้งสองด้าน คือ จากล่างขึ้นไปสู่บน และจากบนสู่ล่าง โดยควรเริ่มจากครอบครัวไปสู่สังคม และจากสังคมลงสู่ครอบครัว มุ่งสู่การสร้างจิตใจที่ดีงาม รู้จักรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และรับผิดชอบต่อสังคม

นายปราโมทย์ โชติมงคล ผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ กล่าวว่า การยึดมั่น ยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง ขอบธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังเยาวชน ให้มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่ดี และแยกแยะความไม่ดีได้ รวมทั้งการไม่ยอมรับ ไม่เห็นดีคล้อยตามไปกับกระแสสังคม กระแสโลกาภิวัตน์ โดยขาดจุดยืน ขาดสติไตร่ตรอง เป็นหน้าที่ของชาวไทยทุกคนที่ควรต้องช่วยเหลือกันส่งเสริมในเรื่องเหล่านี้

ดร. โสภา (ชูพิกุลชัย) ขปิลมณีน ราชบัณฑิต กล่าวว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้อง สร้างให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ความมั่นใจ และความกล้าที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จตามที่ตนได้ตั้งใจไว้ รวมถึงกล้าตัดสินใจ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น มีการยอมรับปัญหาและหาทาง แก้ปัญหา ควรร่วมกันแก้ปัญหาในลักษณะที่เป็นองค์รวม ทั้งสื่อมวลชน นักการศึกษา นักจิตวิทยา และครอบครัว การป้องกันปัญหาตั้งแต่เริ่มสำคัญกว่า การแก้ปัญหาและการลดปัญหาจากครอบครัวจะนำไปสู่ การแก้ปัญหาของสังคม ตัวอย่างที่ดีเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าคำพูด

นายบุญชนัญญา กรัชกายพันธ์ ผู้แทนเยาวชนดีเด่น กล่าวว่า การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ จะต้อง ๑) มีต้นแบบที่ดีในการฝึกฝนและเลียนแบบ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ จะทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะปฏิบัติตาม ๒) มีครูที่ฝึกฝนให้ผู้ปฏิบัติอยู่ในกรอบที่เหมาะสม ไม่หลงทาง ๓) มีกัลยาณมิตรที่ประเสริฐ ซึ่งจะแนะนำให้ทุกคนไปสู่ทิศทางที่ดีต่อสังคมร่วมกันเป็นหมู่คณะ

จากการสัมมนาวิทยากร ผู้อภิปรายและผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้มีความเห็นสรุปได้ดังนี้

(๑) ปัญหาเกิดจากสถาบันและกลไกทางศาสนาเอง โดยเฉพาะศาสนาพุทธ เป็นปัญหา ข้ำซากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันมีผลกระทบทางลบต่อภาพรวมศาสนาพุทธของไทย และบั่นทอนความศรัทธา ความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชนมาเป็นลำดับ มีผลต่อเนื่องให้ศีลธรรมตามคำสอนของพุทธศาสนา ในหมู่ประชาชนทั่วไปตกต่ำลง ทั้งนี้ เนื่องจากศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มีจุดเริ่มต้นจากคำสอนทางศาสนา ดังนั้น หากสถาบันและกลไกทางศาสนา ไม่ได้รับการเชื่อถือแล้ว ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ของประชาชนย่อมตกต่ำเสื่อมทรามลงอย่างแน่นอน ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ของประชาชน สังคมโดยรวม จำเป็นต้องเน้นมูลเหตุปัญหาข้างต้นให้ชัดเจน และกำหนดแนวทางและมาตรการแก้ไข ป้องกัน และฟื้นฟูตามสภาพปัญหาอย่างตรงประเด็น มีขั้นตอน การปฏิบัติทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว พร้อมกำหนดให้มีกลไกการบริหารรับผิดชอบดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง มีใช้การแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะกิจเหมือนที่ผ่านมา

(๒) ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีจุดเริ่มต้นจากคำสอนทางศาสนา ดังนั้น การสื่อสาร ระหว่างสถาบันและกลไกทางศาสนากับศาสนิกชน นับว่ามีความสำคัญมาก แต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะ ศาสนาพุทธ ยังมีช่องว่างอยู่มาก กล่าวคือ คำสอนของศาสนาพุทธเป็นภาษาบาลี สันสกฤต โดยเฉพาะบทสวดมนต์ ในเวลาทำบุญเข้าวัดฟังเทศน์จากพระภิกษุ เชื่อว่าประชาชนทั่วไปยังไม่เข้าใจความหมายอย่างแท้จริง และหากจะเข้าใจในเนื้อหาของบทสวดมนต์หรือคำสอนของพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนต้องหาหนังสือ

อ่านเพิ่มเติมเอง แต่เป็นที่ทราบกันแล้วว่า ประชาชนชาวไทยมีสถิติการอ่านหนังสือโดยเฉลี่ยจำนวนหน้าต่อปี อยู่ในระดับต่ำมาก และหากพิจารณาปัญหานี้ในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่แล้ว ช่องว่างการสื่อสารระหว่างสถาบันศาสนาพุทธ และพุทธศาสนิกชน ยังมีช่องว่างกว้างมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น แนวทางลดช่องว่างเรื่องนี้ ฝ่ายบริหาร ควรจัดให้มีการศึกษา วิจัยอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาการสื่อสารคำสอนศาสนาพุทธ ให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึง เข้าใจ แก่นแท้ของคำสอนของศาสนาพุทธโดยง่าย

คณะกรรมการได้พิจารณาแล้วมีข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

(๑) ข้อเสนอแนะในบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เกี่ยวกับแนวนโยบายด้านศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม

(๑.๑) รัฐบาลต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ และศาสนาอื่นซึ่งคนไทยนับถือ ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิต

(๑.๒) รัฐบาลจะต้องกำหนดให้การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นนโยบายที่สำคัญในการพัฒนาคนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ และทุกวัย ให้เป็นคนไทยที่พึงประสงค์ มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

(๑.๓) รัฐบาลจะต้องปฏิรูปการศึกษารอบใหม่ ซึ่งต้องนำการศึกษาไปสู่การศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างมีคุณค่า คุณประโยชน์ และคุณธรรม จะต้องปลูกฝังคนไทยให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด จะต้องพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง จะต้องพัฒนาประเทศชาติให้มีความมั่งคั่ง มั่นคง ยั่งยืน

(๑.๔) รัฐบาลจะต้องนำวิชาศีลธรรมและวิชาหน้าที่พลเมืองกลับคืนมา ให้ความสำคัญแก่การสอนวิชาศีลธรรมและหน้าที่พลเมือง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นพลเมืองดีของชาติ

(๑.๕) รัฐบาลจะต้องเปลี่ยนค่านิยมของสังคมไทยในเรื่องการศึกษา ให้เข้าใจว่าการประกอบอาชีพที่สุจริตถือว่าเป็นพลเมืองที่มีเกียรติ มิใช่ผู้ที่ได้รับปริญญาเท่านั้นจึงจะมีเกียรติหรือประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิต ต้องทำให้เห็นว่าความสุขและความสำเร็จของชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริญญาบัตรเท่านั้น

(๑.๖) รัฐบาลจะต้องอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นมรดกและต้นทุนทางสังคมของชาติ ให้คนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ มีความภาคภูมิใจในศิลปะ วัฒนธรรมของไทย ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ให้วัฒนธรรมทางจิตใจมีความเจริญทัดเทียมวัฒนธรรมทางวัตถุ

(๑.๗) รัฐบาลจะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ เช่น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมการทำงาน วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมประชาธิปไตย

(๑.๘) รัฐบาลและทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องส่งเสริมค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ ให้เป็นค่านิยมหลักของชาติ และกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

(๒) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล

รัฐบาลควรจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๒.๑) ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐบาล ภาคสถาบันศาสนา ภาคสถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาคสื่อมวลชน ให้ร่วมกันอย่างจริงจัง จริงจัง และต่อเนื่อง ในการช่วยปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

(๒.๒) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันศาสนา ซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ และนักบวช และผู้นำของศาสนาต่าง ๆ จะต้องสนใจอบรมปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ

(๒.๓) ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีความรับผิดชอบในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่บุตร ธิดา และบุคคลในครอบครัว เพราะการอบรมเด็กจะต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย

(๒.๔) ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาคือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู อาจารย์ ให้ความสนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียนและนักศึกษาอย่างจริงจัง ไม่ใช่สอนเพื่อให้ความรู้และความเก่งเท่านั้น

(๒.๕) ส่งเสริมสนับสนุนองค์การท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น

(๒.๖) ส่งเสริมสนับสนุนองค์การธุรกิจของเอกชนให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่บุคลากร พนักงาน คนงานขององค์กร

(๒.๗) ส่งเสริมสนับสนุนสื่อมวลชน ให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประชาชน ผู้อ่าน และผู้ฟัง

(๒.๘) ส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกวัย โดยเฉพาะเยาวชนผู้เป็นบุคลากรที่สำคัญและอนาคตของชาติ ให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ระหว่างกัน เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

ส่วนที่ ๑
คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
สถานิติบัญญัติแห่งชาติ

คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เป็นคณะกรรมการสามัญคณะหนึ่ง ซึ่งตั้งขึ้นในคราวประชุมสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔/๒๕๕๗ วันพฤหัสบดีที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๗ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๑๓ วรรคสอง ประกอบกับ ข้อบังคับการประชุมสถานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๗ ข้อ ๘๔ (๑๖) มีอำนาจหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญหรือร่างพระราชบัญญัติ กระทำกิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใด ๆ ที่เกี่ยวกับการอุปถัมภ์ และคุ้มครองศาสนา การอนุรักษ์ศิลปะ การรักษาประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม อัตลักษณ์ไทย และการท่องเที่ยว ซึ่งคณะกรรมการคณะนี้ประกอบด้วย (เมษายน ๒๕๕๘)

๑. พลตำรวจเอก พิชิต คุ้มเดชะคุปต์	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายสมพร เทพสิทธา	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
๓. นายศรีศักดิ์ ว่องสงสาร	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
๔. พลตำรวจโท บุญเรือง ผลพานิชย์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
๕. พลเรือเอก กำธร พุ่มหิรัญ	ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๖. พลเอก ไพโรจน์ พานิชสมัย	กรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๗. พลเอก กิตติพงษ์ เกษโกวิท	กรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๘. นายบรรณิณี เศรษฐบุตร	กรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๙. นายวีระศักดิ์ พุตระกูล	กรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๐. นายศักดิ์ทิพย์ ไกรฤกษ์	กรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ
๑๑. นางสุวิมล ภูมิสิงหาราช	เลขานุการคณะกรรมการ
๑๒. พลอากาศเอก ธงชัย แฉล้มเขตร	โฆษกคณะกรรมการ
๑๓. นางสาวจินตนันท์ ชญาตร์ ศุภมิตร	โฆษกคณะกรรมการ
๑๔. พลตรี กุ้เกียรติ ศรีนาคา	กรรมการ
๑๕. พลเอก คณิต สาทัทักษ์	กรรมการ
๑๖. พลตำรวจเอก จักรทิพย์ ชัยจินดา	กรรมการ
๑๗. พลตำรวจเอก ชัชวาลย์ สุขสมจิตร	กรรมการ
๑๘. พลอากาศเอก ถาวร มณีพฤษ์	กรรมการ
๑๙. พลเอก นิวัติ ศรีเพ็ญ	กรรมการ
๒๐. พลเรือเอก พลวัฒน์ สีโรตม	กรรมการ
๒๑. พลตำรวจเอก พัชรวาท วงษ์สุวรรณ	กรรมการ
๒๒. พลเอก พิสิทธิ์ สิทธิสาร	กรรมการ
๒๓. พลโท ภาณุวัชร นาควงษ์	กรรมการ
๒๔. พลเอก วิชญ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา	กรรมการ
๒๕. พลเอก สุนทร ขำคมกุล	กรรมการ
๒๖. พลเรือเอก สุรศักดิ์ หุ่นเรืองรมย์	กรรมการ

คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
สถานิติบัญญัติแห่งชาติ

พลตำรวจเอก พิชิต วรรณเดชคุปต์
ประธานคณะกรรมการ

นายสมพร เทพสิทธา
รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง

นายศรีศักดิ์ ว่องสงสาร
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง

พลตำรวจโท บุญเรือง ผลพานิชย์
รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม

พลเรือเอก กำธร พุ่มหิรัญ
ประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเอก ไพโรจน์ พานิชสมัย
กรรมการ
และที่ปรึกษาคณะกรรมการ

พลเอก กิตติพงษ์ เกษโกวิท
กรรมการ
และที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายบรรณิตรี เศรษฐบุตรี
กรรมการ
และที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายวีระศักดิ์ พุตระกูล
กรรมการ
และที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายศักดิ์ทิพย์ ไกรฤกษ์
กรรมการ
และที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นางสุวิมล ภูมิสิงหราช
เลขาธิการคณะกรรมการ

พลอากาศเอก ชงชัย แฉล้มเขต
โฆษกคณะกรรมการ

นางสาวจันทนันทน์ ชญาตร์ ศุภมิตร
โฆษกคณะกรรมการ

พลตรี กู้เกียรติ ศรีนาคา
กรรมการ

พลเอก คณิต สาทิทักษ์
กรรมการ

พลตำรวจเอก จักรทิพย์ ชัยจินดา
กรรมการ

พลตำรวจเอก ชัยวาลย์ สุขสมจิตร
กรรมการ

พลอากาศเอก ถาวร มณีพฤษ
กรรมการ

พลเอก นิวัติ ศรีเพ็ญ
กรรมการ

พลเรือเอก พลวัฒน์ สีโรตม
กรรมการ

พลตำรวจเอก พัชรวาท วงษ์สุวรรณ
กรรมการ

พลเอก พิสิทธิ์ สิทธิสาร
กรรมการ

พลโท ภาณุวัชร นาควงษ์มณี
กรรมการ

พลเอก วิชญ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
กรรมการ

พลเอก สุนทร ขำคมกุล
กรรมการ

พลเรือเอก สุรศักดิ์ หุ่นเรืองรมย์
กรรมการ

ส่วนที่ ๒

รายงาน เรื่อง การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

๑. ความเป็นมา

สังคมไทยต้องเผชิญกับความท้าทายของความเสื่อมโทรมทางจิตใจและศีลธรรมมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน อันมีสาเหตุมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตกาล ส่งผลกระทบกับจิตใจของคนในสังคม ทำให้ขาดศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อันเป็นแก่นแท้หลักในการดำรงชีวิต ทำให้พฤติกรรมการแสดงออกในสังคมไทยบางครั้งอยู่ในภาวะสับสน ขาดจุดยืนที่มั่นคง ถูกต้อง และนำไปสู่ การแสดงบทบาทที่ขาดการนำเอาสาระที่มีคุณค่าจากหลักการทางศาสนา มาเป็นเครื่องประกอบในการตัดสินใจ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเผชิญอยู่

จากสาเหตุดังกล่าว คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ ภายใต้การนำของ พลตำรวจเอก พิชิต คุ้มเดชะคุปต์ ประธานคณะกรรมการการฯ ร่วมกับมูลนิธิส่งเสริม สงเคราะห์ผู้กระทำความดี ได้มีดำริที่จะลดเงื่อนไขของปัญหานั้น ด้วยการจัดสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์” พร้อมทั้งจัดพิมพ์อเนกม้วนให้แก่ ผู้กระทำความดี โดยการยกย่อง เชิดชู ให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้กระทำความดี อันจะยังผลให้คนดีที่มีจำนวนมากในสังคมไทยช่วยเป็นแรงบันดาลใจที่จะกระทำความดีมากยิ่งขึ้นต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ ในมหามงคลสมัย วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗

๒.๒ เพื่อเผยแพร่พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้ประชาชนน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติ

๒.๓ เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปประเทศไทย โดยเฉพาะการปฏิรูปในด้านทรัพยากรมนุษย์ สังคม การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และเผยแพร่ค่านิยมที่พึงประสงค์ ๑๒ ประการของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

๒.๔ เพื่อให้เกิดการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อหาแนวทางปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๕ เพื่อเตรียมความพร้อมของคนไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ใน พ.ศ. ๒๕๕๘

๓. วิธีดำเนินงาน

๓.๑ อภิปราย เรื่อง “การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์” เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยวิทยาการผู้ทรงคุณวุฒิ

๓.๒ เปิดเวทีให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้มีการแสดงข้อคิดเห็นและซักถาม

๓.๓ จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านต่าง ๆ และเผยแพร่รายชื่อผู้กระทำความดี

๔. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๔.๑ การแสดงความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้ทรงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ

๔.๒ เผยแพร่พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม คุณธรรม เพื่อประชาชนได้น้อมเกล้าฯ รับไปประพฤติปฏิบัติ

๔.๓ คนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกวัย ได้รับการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ๑๒ ประการตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พ.ศ. ๒๕๕๗

๔.๔ สนองตอบนโยบายการปฏิรูปประเทศไทย โดยเฉพาะในการปฏิรูปทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๔.๕ กระตุ้นให้ประชาชนชาวไทยในประเทศปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามแนวทางอันดีงามให้เป็นที่ยอมรับ ของอารยประเทศและพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน พ.ศ. ๒๕๕๘

๕. วิธีการดำเนินการจัดกิจกรรม ได้แบ่งงานออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๕.๑ การมอบรางวัลให้กับผู้กระทำความดีและการจัดนิทรรศการ

คณะกรรมการได้จัดพิธีมอบรางวัลให้กับผู้กระทำความดีภายใต้ชื่อรางวัล “เชิดชูเกียรติ ผู้กระทำความดี ๙ เรื่องราว ๑๗ คนดี สร้างสรรค์สังคมดีเด่น” พร้อมทั้งจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านต่าง ๆ และเผยแพร่รายชื่อผู้กระทำความดี โดยทั้ง ๑๗ คน ที่ได้รับรางวัล เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผู้กระทำความดี เพราะในแท้ที่จริงแล้ว สังคมไทยมีผู้กระทำความดีอยู่อีกมากมาย อาจจะมีทั้งคนเห็นหรือไม่เห็น แต่นั่นไม่ใช่สิ่งสำคัญเพราะเมื่อไหร่ก็ตามที่เรากระทำความดีจิตใจของเราจะเป็นสุข

กรณีที่ ๑ เยาวชนที่มีความมุ่งมั่น เสียสละ อดทน และมีระเบียบวินัย

จากความมุ่งมั่น เสียสละ อดทน และมีระเบียบวินัยในการฝึกซ้อม ส่งผลให้เด็กชายสองคนที่มีใจรัก และมีความฝันเหมือนกันในการสร้างประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับวงการนักเจ็ทสกีรุ่นเยาวชน ความทุ่มเท และความไม่ย่อท้อ คือ พลังสำคัญที่ทำให้เด็กชายทั้งสองคนประสบความสำเร็จในฐานะแชมป์โลกเยาวชน ประเภทเจ็ทสกี ยีน จากการแข่งขันเจ็ทสกีชิงแชมป์โลก รายการเวิลด์ไฟนอล ๒๐๑๔ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ๑) เด็กชายมนัสนันท์ มั่นขันธุ์ น้องมาร์ค แชมป์โลกรุ่น Novice Ski Stock ๒) เด็กชายทัศพงษ์ แสงอุทัย น้องบอล แชมป์โลกรุ่น Junior Ski Stock 13 - 15 Stock และ Junior Ski 13 - 15 Limited

กรณีที่ ๒ คนขับรถสองแถวหญิงใจดีช่วยติดตามคนร้ายกระชากกระเป๋าพนักงานท่องเที่ยว ความไม่นิ่งเฉยเมื่อพบเห็นสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในสังคมทำให้เธอตัดสินใจขับรถสองแถวตามกลุ่มวัยรุ่นที่กระชากกระเป๋าพนักงานท่องเที่ยวและกำลังหลบหนีหน้าโรงแรมลองบีชพทยา ความใจกล้าและเด็ดเดี่ยวของเธอในครั้งนั้นเกือบจะทำให้เธอเสียชีวิตจากการถูกกลุ่มวัยรุ่นยิงแต่เธอก็รอดมาได้ เพราะความดีเป็นเกราะคุ้มกัน (นางสาวปริยากร วงษ์ระรื่น) คนขับรถสองแถวคนดี คนเก่งของพทยา เธอบอกว่าอาจจะรู้สึกกลัวบ้างแต่อยากให้ทุกคน รวมถึงนักท่องเที่ยวได้รับรู้ว่า ที่พทยานั้น มีแต่คนดี

กรณีที่ ๓ รปภ.ช่วยเหลือนักงานร้านสะดวกซื้อซึ่งกำลังถูกลั่น
แม้จะรู้ว่าตนเองไม่มีอาวุธที่จะสู้กับคนร้ายแต่หัวใจและสัญชาตญาณในการรักษาความปลอดภัยในฐานะ รปภ. คือสิ่งที่เขายึดมั่นมาโดยตลอดเช่นเดียวกับเหตุการณ์ที่เขาได้ช่วยเหลือนักงานร้านสะดวกซื้อซึ่งกำลังถูกลั่น และตัวเขาก็ถูกแทงได้รับบาดเจ็บแต่เขาก็ยังคงเชื่อมั่นในการทำดี “เพราะความดียิ่งทำยิ่งไม่มีที่สิ้นสุด” (นายฐานันดร ศิริวัฒน์นะกุลุชร)

กรณีที่ ๔ คนงานก่อสร้าง ช่วยเหลือผู้ที่ประสบอุบัติเหตุรถตกน้ำ
สัญชาตญาณอย่างหนึ่งของการเป็นมนุษย์ คือ การเห็นอกเห็นใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้คนที่อยู่ในภาวะยากลำบากอยู่เสมอเช่นเดียวกับคนงานก่อสร้างทั้งสามคนในที่เห็นเหตุการณ์รถยนต์เกิดอุบัติเหตุพุ่งตกน้ำทั้งสามคนจึงตัดสินใจลงไปช่วยผู้โดยสารซึ่งเป็นคุณแม่และลูกชายตัวน้อยอีก ๒ คน สามชีวิตช่วยอีกสามชีวิต เพราะทุกชีวิตล้วนมีคุณค่า ((๑) นายแดง ปานเปื่องมล (๒) นายศิริชัย ย่างอุ่น (๓) นายอนุชา พยุหะ)

กรณีที่ ๕ พนักงานเสิร์ฟ ช่วยเหลือคนตกน้ำ
ในขณะที่กำลังทำหน้าที่พนักงานเสิร์ฟอยู่บนเรือสำราญ กลางแม่น้ำเจ้าพระยายามค่ำคืนชายหนุ่มคนหนึ่งตัดสินใจกระโดดลงไปแม่น้ำเพื่อช่วยชีวิตหญิงสาวที่กำลังลอยคออยู่กลางแม่น้ำท่ามกลางความมืดมิด แต่เขากลับไม่ห่วงชีวิตของตัวเองและสามารถช่วยหญิงสาวคนนั้นขึ้นมาได้ ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่คนรู้จักแต่สามารถช่วยเหลือกันได้เพราะหัวใจแห่งความดี คือสิ่งที่งดงามและน่าชื่นชม (นายชยพล เชี่ยวแดง)

กรณีที่ ๖ ชายซึ่งกำลังทำธุรกรรมทางการเงินพบเห็นการปล้นธนาคารและได้เข้าไป
ขัดขวางจนสามารถจับผู้ร้ายได้

หากว่าตนเองกำลังตกอยู่ในอันตรายหลายคนคงกำลังพยายามหาทางเอาตัวรอด แต่นั่นมิใช่หนทางของชายผู้นี้เพราะในขณะที่กำลังทำธุรกรรมทางการเงินและถูกโจรปล้นในธนาคาร ชายผู้นี้ตัดสินใจขับรถตามโจรผู้ร้าย รวมทั้งยังสามารถสกัดรถคนร้ายไว้ได้แม้จะถูกยิงได้รับบาดเจ็บ แต่ก็ภูมิใจที่ไม่ได้นิ่งเฉยในขณะที่ยังสามารถทำในสิ่งที่ถูกต้องได้ (นายจรัญ แอบทิพย์)

กรณีที่ ๗ กลุ่มนายทหาร ช่วยเหลือผู้ที่ประสบอุบัติเหตุรถตกน้ำ
หลังจากที่โลกออนไลน์ได้มีการเผยแพร่เรื่องราวความดีของทหารกลุ่มหนึ่งที่กระโดดน้ำทั้งเครื่องแบบ เพื่อลงไปช่วยหญิงวัยกลางคนที่ขับรถยนต์ตกน้ำ ทำให้เกิดความชื่นชมในความกล้าหาญที่เกิดขึ้นในช่วงเสี้ยววินาทีแห่งชีวิต สิ่งนี้ทำให้เราเห็นว่า ทหารยังคงเป็นที่พึ่งพาของประชาชนได้เสมอ ไม่ใช่แค่การรบเพื่อป้องกันประเทศ แต่ยังรวมถึงการช่วยชีวิตของประชาชนเมื่อมีวิกฤตเกิดขึ้นด้วย ((๑) จำสิบเอก วิเชียร ประชาเขียว (๒) จำสิบเอก วิฑูรย์ เจตน์จางสกุล (๓) จำสิบโท ธนกฤต เขียวสวาท (๔) จำสิบโท ปัญญา สามงามยา (๕) สิบเอก ดนัย คำใส)

กรณีที่ ๘ นายทหารที่ขับรถแท็กซี่เป็นอาชีพเสริม คินกระเป๋าสตางค์เงินของผู้โดยสารที่ลืมไว้ในรถ นอกจากจะเป็นทหารรับใช้ชาติแล้ว การใช้เวลารว่างในการขับรถแท็กซี่เพื่อหารายได้เสริม ยังเป็นหน้าที่อีกอย่างหนึ่งของนายทหารผู้นี้ ในขณะที่กำลังรับส่งผู้โดยสารอยู่นั้นนายทหารผู้นี้ได้พบว่า มีนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้โดยสารของตนเองได้ทำกระเป๋าสตางค์ที่มีเงินสดจำนวน ๘๐,๐๐๐ บาท ตกอยู่ในรถ จึงพยายามติดตามหาเจ้าของและสามารถส่งคืนได้ท่ามกลางความดีใจของทุกฝ่ายถือเป็นการตอกย้ำให้คนในสังคมได้เห็นว่าความดีและการละอายต่อบาปคือหนึ่งในค่านิยมอันพึงประสงค์ที่ทุกคนต้องมี (ร้อยโท ถนอม เขตสินบุญ)

กรณีที่ ๙ ตำรวจและนักเรียนนายร้อยตำรวจ พ่อลูก ช่วยเหลือผู้ที่ประสบอุบัติเหตุไฟไหม้รถยนต์ มีคำกล่าวที่ว่า “การตัดสินใจในเสี้ยววินาที สามารถเปลี่ยนชีวิตคนไปตลอดกาล” เช่นเดียวกับเรื่องราวของสองตำรวจพ่อลูกที่พบเห็นอุบัติเหตุไฟไหม้รถยนต์และตัดสินใจฝ่ากองเพลิงเข้าไปช่วยสองชีวิตที่ติดอยู่ในซากรถที่ไหม้กระหน่ำด้วยเปลวเพลิงจนทุกชีวิตปลอดภัย ช่วงเวลาเพียงเสี้ยววินาทีนั้น ทำให้ได้เห็นว่ามีตำรวจดี ๆ อีกมาก ที่คอยคุ้มครองประชาชน (๑) พันตำรวจเอก ยรรยง สันติปรีชาวัฒน์ (๒) นักเรียนนายร้อยตำรวจ กษิตศ สันติปรีชาวัฒน์

๕.๒ รายละเอียดการสัมมนา

(๑) การปาถกฐาพิเศษของศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เป็นนามธรรม เป็นเรื่องของวิถีคิดของคน ซึ่งจะต้องมีการปลูกฝัง ปัจจุบันวิทยาศาสตร์ทางสมองมีความก้าวหน้ามาก สมองของเด็กเริ่มเรียนรู้ได้ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่และตั้งแต่ปีแรกหลังคลอดออกมา ดังนั้น พ่อแม่ผู้ปกครองหากจะสอนลูกให้เป็นคนดี จะต้องเริ่มสอนตั้งแต่อายุหนึ่งขวบ สภาพแวดล้อมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญและส่งผลต่อการมีคุณธรรม จริยธรรมของเด็กและเยาวชนด้วย โดยขอยกตัวอย่างว่า หากเด็กและเยาวชนเติบโตมาในครอบครัวที่มีแม่ติดการพนันและพ่อติดเหล้า เด็กก็จะซึมซับพฤติกรรมเหล่านั้น หรือหากเด็กและเยาวชนเกิดมาในครอบครัวที่ไม่มีศาสนา พ่อแม่ไม่เคยพาลูกไปวัด ไปมัสยิด หรือไปโบสถ์ ลูกก็จะดำเนินชีวิตหรือใช้ชีวิตตามแบบนั้น

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในประเทศมีอยู่หลายหน่วยงานด้วยกัน หน่วยงานดังกล่าวนี้จะต้องช่วยกันดำเนินงานเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมอย่างจริงจังและบูรณาการร่วมกัน ประเทศไทยมีเครื่องมือกำกับคุณธรรมหลายเครื่องมือและหลายระดับด้วยกัน ได้แก่

ระดับที่ ๑ ระดับศาสนา คือ “ศาสนธรรม ศาสนสถาน” ทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการให้ศาสนิกในศาสนาของตนเป็นคนดี และเป็นคนมีคุณธรรม ทุกศาสนาจึงมีข้อบัญญัติกำหนดให้ศาสนิกของตนปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์เกื้อกูลความสุขของสังคม การนับถือศาสนาไม่ได้ทำให้ร่ำรวย หรือได้เปรียบ หรือไปชนฆ่าศาสนาอื่น ประเทศไทยอาจเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีการรับรองศาสนา ๕ ศาสนา โดยทางราชการ ทุกศาสนาล้วนแต่มีศาสนธรรมที่งดงาม แต่ปัจจุบันศาสนากลับถูกละเลย ดังนั้น ควรจะต้องให้พ่อแม่ ครูอาจารย์ ทุกท่านพาลูกหลาน หรือลูกศิษย์ เข้าไปในศาสนสถานให้มากขึ้น หากไปเป็นประจำ ต่อเนื่องแล้ว จิตใจของเด็ก ๆ จะซึมซับเรื่องศาสนาเอง การเข้าไปในศาสนสถาน เช่น วัด มัสยิด หรือโบสถ์

นอกจากจะได้รับคำสอนของศาสนาเพื่อทำให้จิตใจสงบแล้ว ยังจะได้ศึกษาศิลปะอันสวยงาม ความละเอียดอ่อนของศาสนาด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดเป็นคนไทยแล้วมีโอกาที่จะเรียนรู้หลักธรรมและหลักประพฤติปฏิบัติในทุกศาสนา เหตุใดจึงไม่ใช่โอกาสนี้เรียนรู้หลักธรรมและหลักประพฤติปฏิบัติของทุกศาสนา เพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน หากมีความเข้าใจกันระหว่างศาสนาแล้วความสันติสุขก็จะเกิดขึ้น

ระดับที่ ๒ ระดับฆราวาส เรียกว่า “**จริยธรรม**” เป็นข้อบัญญัติที่ฆราวาสกำหนดเพื่อให้ประชาชนทั่วไปปฏิบัติ เรียกว่า จริยธรรมทั่วไป หรือเป็นข้อบัญญัติของสมาชิกองค์กร กำหนดสำหรับให้สมาชิกขององค์กรนั้นปฏิบัติ เรียกว่า จริยธรรมวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณวิชาชีพ ทุกอาชีพล้วนแต่มีจรรยาบรรณวิชาชีพของตน เช่น ตำรวจ สื่อมวลชน แพทย์ พยาบาล เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนนั้นหรือองค์กรวิชาชีพถือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และมีศักดิ์ศรีเป็นที่เชื่อมั่นของประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ ชุมชนก็จะต้องมีจริยธรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน ดังนั้น คำว่า “จริยธรรม” จะประกอบไปด้วยหลักปฏิบัติ ๓ กลุ่ม คือ ๑. ต้องทำอะไร ๒. ต้องไม่ทำอะไร ๓. ควรทำอะไร

ระดับที่ ๓ ระดับบ้านเมือง เรียกว่า “**นิติธรรม**” บ้านเมืองจะต้องมีกฎหมาย เพื่อใช้บังคับกับราษฎรเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการบ้านเมือง และเพื่อประกันความเที่ยงธรรมให้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะชนกลุ่มใด ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร อาชีพใด ไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร ก็จะต้องเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมายเดียวกัน ทำอย่างไรให้กระบวนการหรือความคิดเรื่องนิติธรรมสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ประชาชนทุกคนในราชอาณาจักรนี้ ไม่ใช่กฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตน กลั่นแกล้งกัน หรือละเลยการบังคับใช้กฎหมายกับผู้มีอำนาจ หากสามารถดำเนินการได้จะเป็นการประกันความเที่ยงธรรมให้แก่ประชาชน

ระดับที่ ๔ ระดับองค์กร เรียกว่า “**ธรรมาภิบาล**” เป็นข้อบัญญัติที่องค์กรกำหนดขึ้น เพื่อให้องค์กรของตนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด และต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ นอกจากนั้น ต้องมีหลักธรรมาภิบาลสำหรับทุกตำแหน่ง ทุกคน คำว่า “ธรรมาภิบาล” หัวใจหลัก คือ “หน้าที่นิยม” หากได้ศึกษาพระบรมราโชวาทจะมีคำว่า “ให้ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้มั่นคง” อยู่เสมอ ดังนั้น หากคนในทุกตำแหน่งทำหน้าที่ของตนเองได้ดีที่สุดแล้ว บ้านเมืองก็จะเข้มแข็ง

ระดับที่ ๕ ระดับครอบครัวหรือตระกูล เรียกว่า “**ครอบครัวที่มีคุณธรรม**” เป็นหลักธรรมที่บรรพบุรุษได้ประพฤติปฏิบัติจนเกิดผลดีมีคุณค่าต่อวงศ์สกุลและพ่อแม่ปู่ย่าตายายได้ถือเป็นหลักคำสอนอบรมลูกหลานสืบต่อกันมา เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตระกูล โดยพ่อแม่จะต้องปลูกฝังอบรมสั่งสอนความดีให้แก่ลูก และจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีงามในบ้าน โดยเริ่มตั้งแต่ใน ๑ ขวบแรก ครอบครัวในปัจจุบันมีลูกน้อย พ่อแม่มักจะบำเรอลูกไม่บำรุงลูก คำว่า “บำเรอ” แปลว่า ทำให้เกิดความสุขด้วยวัตถุ ทำให้หลง ส่วนคำว่า “บำรุง” แปลว่า ทำให้เจริญเติบโตใหญ่ ซึ่งมีความหมายต่างกัน

นอกจากนั้นยังมีเครื่องกำกับคุณธรรมอีกจำนวนมาก อาทิ กฎเกณฑ์ของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมชาติไทยและท้องถิ่น เป็นต้น “คุณธรรม” อยู่ในจิตใจของทุกคน อยู่แล้วเพียงแต่เราทุกคนจะช่วยกันนำเครื่องมือดังกล่าวมาช่วยกันกระตุ้น ปลูก และปลูกคุณธรรม

สำหรับกรณีคนไทยกับต้นทุนด้านคุณธรรมมีจำนวนมาก แต่ยังขาดความกล้าหาญทางคุณธรรม ซึ่งประกอบไปด้วยเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านศาสนา ดังเช่นที่กล่าวไว้ข้างต้น

๒. เรื่องการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีรับสั่งกับพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง” และได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ตั้งเป็นกองทุน เรียกว่า “กองทุนการศึกษา” โดยนำอาสาสมัครมาช่วยปฏิบัติงาน โดยตนได้มาช่วยงานร่วมกับนายปราโมทย์ โชติมงคล ในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่โรงเรียนในภาคกลาง ๒ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๖ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ภาคเหนือในช่วงต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยโรงเรียนที่สามารถเป็นต้นแบบ คือ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม จังหวัดพิจิตร

ในด้านการศึกษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีรับสั่งในวันเด็ก เมื่อ ๓๐ ปีก่อนสรุปได้ว่า เด็กจะต้องมี ๓ เรื่องด้วยกัน คือ ความรู้ ความดี และทำงานเป็น ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ควรน้อมนำกระแสรับสั่งดังกล่าวมาปฏิบัติและถ่ายทอดให้แก่บุตรและศิษย์ต่อไป

พระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ ๕ ได้มีใจความตอนหนึ่งว่า “อย่าให้นักเรียนหรือการศึกษาไกลศานานักให้อยู่ใกล้ศาสนา ถ้ารู้น้อยโง่งได้น้อย แต่ถ้ารู้มากก็โง่งพิสดารมากขึ้น” เด็กไทยทุกวันนี้โชคดี เพราะคณะรัฐมนตรีได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม และได้ประกาศนโยบายไว้ คือ ค่านิยม ๑๒ ประการของคนไทย ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องช่วยกันคิดและช่วยกันทำโดยการทำความเข้าใจความหมายของค่านิยมดังกล่าวอย่างแท้จริงและนำไปประพฤติปฏิบัติต่อไป

การจัดสัมมนาในครั้งนี้ได้มีการจัดพิธีมอบรางวัลให้แก่ผู้กระทำความดี ๑๗ คน จากเหตุการณ์ต่าง ๆ บางกรณีได้มีการเสี่ยงชีวิตเนื่องจากเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง จึงตัดสินใจกระทำการดังกล่าว จึง “ควรยึดมั่นในความถูกต้องและเที่ยงธรรม” ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าได้จะต้องมีคนกล้าที่จะปฏิเสธการกระทำที่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม ผิดกฎเกณฑ์ของบ้านเมือง แต่หากเป็นการกระทำที่ถูกต้อง จะต้องช่วยเหลือกัน แม้จะต้องเสี่ยงภัย ขอขอบคุณ ๑๗ ท่าน ซึ่งทำให้เห็นว่ามีวีรบุรุษ วีรชน คือ บุคคลธรรมดา พฤติกรรมต่างหากที่ทำให้เขาเหล่านั้นเป็นวีรชน

(๒) การอภิปรายของวิทยากร

การอภิปรายในครั้งนี้ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ ท่าน ประกอบด้วย

- ๑) นายปราโมทย์ โชติมงคล ผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ
  - ๒) นายสมพร เทพสิทธา ประธานสภาอุทกศึกษาและวิศวกรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
  - ๓) ดร. โสภา ชูพิกุลชัย ชปิลมันน์ ราชบัณฑิต
  - ๔) นายบุญชนก ภูริรักษ์ กวีชัยพันธ์ ผู้แทนเยาวชนดีเด่น
- โดยมี นายชยุตม์ วันเกิด เป็นผู้ดำเนินรายการ

นายชยุตม์ วันเกิด ผู้ดำเนินรายการ ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้คนในสังคม ในชาติบ้านเมืองเป็นผู้ที่เจริญ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว จะมีวิธีการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้สืบขยายต่อเนื่องไปยังเยาวชนทั่วประเทศให้เติบโตเป็นต้นไม้มิที่หยั่งรากลึกแข็งแรงตั้งที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้กล่าวไว้ได้อย่างไร

นายสมพร เทพสิทธา ประธานสภาอุทกศึกษาและวิศวกรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ให้ข้อมูลต่อผู้เข้าร่วมสัมมนาว่า เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าปี พุทธศักราช ๒๕๕๘ เป็นปีที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ ๒ ประการด้วยกัน คือ

- ๑) เป็นปีที่รัฐบาลต้องการที่จะปฏิรูปประเทศไทยในด้านต่าง ๆ และ
- ๒) เป็นปีที่ประเทศไทยจะมีรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญถึงแม้ว่า

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๒๗ จะได้กำหนดให้สภาปฏิรูปแห่งชาติ มีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศใน ๑๑ ด้าน ก็ตาม แต่ไม่ได้มีการกำหนดเรื่องของศีลธรรม คุณธรรมไว้ด้วย ซึ่งในความเห็นส่วนตัว เห็นว่าการปฏิรูปประเทศไทย จะสำเร็จไม่ได้หากไม่มีการปฏิรูปในด้านศีลธรรม คุณธรรม เพราะว่าการที่จะปฏิรูปประเทศให้สำเร็จได้นั้น จะต้องเริ่มปฏิรูปที่คนเป็นสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราโชวาทไว้ว่า “ปัญหาสำคัญในประเทศไทย เกิดจากเหตุหลายอย่าง แต่เหตุประการสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม คือ คน และคนที่ทำให้เกิดปัญหาสังคม คือ คนขาดและบกพร่องใน ๓ เรื่อง ได้แก่ ๑) ความประพฤติ หรือจริยธรรม ๒) ความคิด และ ๓) จิตใจ” เพราะฉะนั้น หากจะแก้ไขปัญหาของสังคมก็ต้องเริ่มแก้ปัญหาคือตัวคน โดยแก้ที่จิตใจ นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับสั่งว่า งานที่สำคัญที่สุดคืองานที่จะต้องสร้างรากฐานขึ้นในจิตใจของคน และพระองค์ได้ทรงรับสั่งว่า รากฐานที่สำคัญที่สุดนั้นคือ จิตใจคนนั่นเอง ให้มีความยึดมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปรารถนาให้คนไทยมีคือ ๑) ความรู้ ๒) ความดี และ ๓) มีความเก่ง สิ่งที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้ดี มีคุณธรรมและมีความเก่งความสามารถได้คือ การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะพัฒนาคนโดยเฉพาะในเรื่องของศาสนา

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้อธิบายความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ไว้อย่างชัดเจน แต่ท่านไม่ได้กล่าวถึงเรื่องศีลธรรมด้วย หลายคนคงสงสัยว่าทำไมศีลธรรมจึงได้หายไปจากสังคมปัจจุบัน ศีลธรรม คำสอนของศาสนา โดยทุกศาสนาจะต้องมีคำสอนที่ประกอบด้วย

๑) ศีล คือ ข้อห้าม

๒) ธรรมะ คือ ข้อควรปฏิบัติ

คำว่า ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม นั้นมีความหมายใกล้เคียงกัน หากจะเปรียบเทียบแล้ว ศีลธรรม เปรียบเสมือน “ดวงอาทิตย์” คุณธรรม เปรียบเสมือน “แสงของดวงอาทิตย์” และจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญเปรียบเสมือน “พลังงานที่เกิดขึ้นจากแสงของดวงอาทิตย์” ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าศาสนาเป็นบ่อเกิดของศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม

กระบวนการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม จะประกอบด้วยองค์ประกอบหลายส่วน ได้แก่ ๑) บ้านหรือครอบครัว ๒) วัด ๓) โรงเรียน ๔) สังคม สิ่งแวดล้อม และ ๕) สื่อมวลชน

จึงเสนอให้สภาปฏิรูปแห่งชาติ กำหนดค่านิยมที่พึงประสงค์ คือ การรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมถึงการทำความดีไว้ อีกทั้ง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ควรนำเอกลักษณ์ชาติ และให้ประชาชนไทยจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ระบุไว้ด้วย โดยรัฐบาลจะต้องส่งเสริมจริยธรรมแก่บุคคลทุกกลุ่มโดยเฉพาะนักการเมืองจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หากไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานจริยธรรมดังกล่าวถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง การจะปฏิรูปประเทศไทยจะต้องมีการปฏิรูปที่ตัวบุคคลทั้งในด้านศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมด้วย

นายชยุตม์ วันเกิด ผู้ดำเนินรายการ กล่าวว่า นายสมพร เทพสิทธา ได้เน้นย้ำว่า การปฏิรูปจะต้องปฏิรูปที่ตัวบุคคลมากกว่าการปฏิรูปที่ตัวบทกฎหมายเพราะตัวบุคคลจะหาช่องทางที่จะหลบเลี่ยงไม่ปฏิบัติหรือเอาข้อกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองไปแสวงหาประโยชน์ที่มีชอบ ฉะนั้น การนำเอาหลักศีลธรรม คุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนามาเป็นหัวใจหลักในการปฏิรูปตัวบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

จากนั้น พิธีกรได้กล่าวเชิญ นายปราโมทย์ โชติมงคล ผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลินีวิทยุสถิตคุณ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงในการนำองค์ความรู้ไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น ในเด็กที่ติดยาเสพติด ครูไม่รักนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียนไม่สนใจในการดูแลโรงเรียน เป็นต้น ขณะเดียวกันสังคมในชุมชน ท้องถิ่นต่าง ๆ เริ่มมีความอ่อนแอ ไม่มีความสามัคคี ผู้คนไม่รวมตัวกัน เด็กขาดการพัฒนา แต่ปัจจุบันได้มีโรงเรียนต้นแบบที่เรียกว่า โรงเรียนคุณธรรม โดยนายปราโมทย์ โชติมงคล จะได้บรรยายเกี่ยวกับเรื่องการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ดำเนินการจนเกิดเป็นรูปธรรมว่ามีกระบวนการอย่างไร ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกท่าน

นายปราโมทย์ โชติมงคล ผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของคนในชาติเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง หลายปีที่ผ่านมา บ้านเมืองเรามีความเสื่อมทรามและถดถอยลง โดยเฉพาะเมื่อปีที่ผ่านมาเกิดปัญหาความแตกแยก แยกความสามัคคีของคนในชาติ บ้านเมืองขาดเสถียรภาพ จนนำมาซึ่งการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑) ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน โดยผู้ที่เข้ามาใช้อำนาจรัฐ ได้เข้ามาแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง ทั้งที่จริงแล้วตามหลักทฤษฎีของการเมืองการปกครองประเทศแล้ว ผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองควรจะทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แต่ในบ้านเมืองของเราไม่ว่าจะเป็น การเมืองระดับล่าง ระดับท้องถิ่น หรือระดับประเทศ ส่วนใหญ่ที่ปรากฏผ่านทางสื่อมวลชน จะเห็นว่าคนเหล่านั้น เข้ามาใช้อำนาจรัฐ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง โดยไม่คำนึงถึงว่าประโยชน์ส่วนรวม จะเสียหายอย่างไร

๒) ปัญหาการแตกความสามัคคีของคนในชาติ โดยมีการแบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม แบ่งพรรค แบ่งพวก แบ่งสี ทำให้บ้านเมืองไม่เกิดการพัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น บ้านเมืองไร้ซึ่งเสถียรภาพ ซึ่งในส่วนนี้ ทุกคนรู้มาตลอดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้ต่อข้าศึกก็ล้วนเกิดจากปัญหาการแตกความสามัคคีทั้งสิ้น ดังบทกลอนที่ว่า “ทุกวันนี้ศึกไกลยังไม่ห่าง แต่หัวนทรวรศึกใกล้ไล่ข่มเหง ถ้าคนไทยหันมาฆ่ากันเอง จะร้องเพลง ชาติไทยให้ใครฟัง”

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาการปลูกฝังค่านิยมที่ผิดเพี้ยนไปจากบรรทัดฐาน คุณธรรม จริยธรรมเป็นอย่างมาก คนในปัจจุบันกลับมองว่าการกระทำความผิดเล็ก ๆ น้อยๆ ในหลายเรื่อง เป็นสิ่งที่ปกติยอมรับได้ ในขณะที่การกระทำสิ่งที่ถูกต้องกลับถูกมองว่าเป็นสิ่งที่น่าอับอาย ยกตัวอย่างเช่น ผู้ปกครองเด็กนักเรียนสองคนขับรถไปส่งลูกที่โรงเรียน รายหนึ่งตื่นแต่เช้าขับรถปฏิบัติตามกฎหมายจราจร อย่างเคร่งครัด แต่ด้วยสภาพการจราจรติดขัด จึงทำให้ลูกถึงโรงเรียนสายถูกมองว่าเป็นเรื่องโง่เขลาเบาปัญญา ได้รับการตำหนิตะเยิน ในขณะที่ผู้ปกครองอีกรายหนึ่งตื่นนอนสายกว่าขับรถฝ่าไฟแดง ฝ่าฝืนกฎหมายจราจร และเบียดแทรกรถยนต์คันอื่นเพื่อไปส่งลูกให้ทันเวลากลับถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ชาญฉลาด ได้รับการยกย่อง เรื่องดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นตัวอย่างของค่านิยมทางศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมที่ผิดเพี้ยนไป

การบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนมิใช่อยู่เพียงแค่การอบรมสั่งสอน เพียงอย่างเดียว แต่ผู้ใหญ่ต้องลงมือทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ผู้นำที่ดีจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ทุกคนต้องร่วมมือกันเปลี่ยนวิธีคิด เปลี่ยนจิตสำนึก เริ่มต้นทำในสิ่งที่ดี มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

โครงการโรงเรียนคุณธรรม เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยมของการบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม การปลูกจิตสำนึก สร้างแรงจูงใจให้แก่ครู อาจารย์ เด็กและเยาวชน จากน้ำที่ขุ่นมัวกลับกลายเป็นน้ำที่ใสบริสุทธิ์ กล่าวคือ เมื่อเด็กและเยาวชนมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรมย่อมเปลี่ยนไปในทางดี ห่างไกล จากความเสื่อมทราม และมีความภาคภูมิใจในความดีที่ตนได้กระทำ สังคมที่ดีได้ ต้องเริ่มต้นที่การส่งเสริม การเป็นคนดี มีคุณภาพ หากคนในประเทศมีแต่ทะเลาะกัน หรือตีแต่พุด ไม่ลงมือทำ ประเทศก็ไม่เดินหน้า ทุกคนต้องร่วมมือและลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

ดร. โสภา ชูพิกุลชัย ขปีลมันน์ ราชบัณฑิต กล่าวว่า สภาพปัญหาในสังคมไทยนั้น ไม่ใช่ปัญหาในระดับธรรมดาแต่เป็นปัญหาที่เข้าขั้นวิกฤติ การสัมมนาในวันนี้ก็เพื่อที่จะร่วมกันหาแนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ อีกทั้งร่วมกันเพื่อ “ปลูก” และ “ปลูกฝัง” จิตสำนึก เพื่อนำมาใช้ “ป้องกัน” และ “ลด” วิกฤตปัญหาดังกล่าว

จะขอเริ่มต้นที่คำหลักที่จะกล่าวคือ คำว่า “เข้าหลอม” พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายของคำว่า “เข้า” หมายถึง ดิน หรือ โลหะ ที่ปั้นเป็นรูปไว้สำหรับ “หลอม” คำว่า “หลอม” หมายถึง อบรมบ่มนิสัยให้มีจิตใจโน้มแนวไปทางใดทางหนึ่ง

การบรรยายในวันนี้ คำว่า “เข้าหลอม” หมายถึง “ครอบครั้ว” เข้าที่หล่อหลอมเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสร้างคนที่มีคุณภาพให้กับสังคมไทย ในทางจิตวิทยาจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๖ ขวบ จึงถือว่าเป็นช่วงวัยที่สำคัญยิ่งของการหล่อหลอม ให้การอบรมบ่มนิสัย ให้การปลูกฝังเด็ก ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็ก

คำว่า “คุณธรรม” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้ความหมายว่าเป็นสภาพคุณงามความดี ส่วนคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ซึ่งแต่ละท่านได้กล่าวไปแล้ว จึงจะขอพูดในมุมมองทางจิตวิทยาเกี่ยวกับคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมประพฤติปฏิบัติเป็นการกระทำภายในขอบเขตของมโนธรรม อันได้แก่ การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ต้อง และควรกระทำ พจนานุกรมศัพท์จิตวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง

๑. ความประพฤติของบุคคลซึ่งประพฤติตามมาตรฐานค่านิยม ของสังคมหรือชุมชน ที่ให้สมาชิกในกลุ่มหรือสังคมนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติ

๒. หลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่บุคคลใช้ตัดสินความถูกผิดของการกระทำ

ดังนั้น เพื่อความเหมาะสมในทางปฏิบัติจึงขอรวมความหมายของคุณธรรม จริยธรรม ให้ครอบคลุมด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามที่ถูกที่ควรละเว้นจากความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติตามในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดี และไม่ควรกระทำ

ปิอาเจ (Piaget) นักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีชื่อเสียงได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม ในช่วงชีวิตมนุษย์ไว้ ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับก่อนมีจริยธรรม เริ่มตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ ๒ ปี ในช่วงนี้เด็กต้องการการตอบสนอง เพื่อตัวเองเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงบุคคลอื่น ระยะนี้จึงถือว่าเป็นระยะที่เด็กยังไม่มีจริยธรรมติดตัว

๒. ระดับปฏิบัติตามคำสั่ง ช่วงอายุของเด็กจะอยู่ระหว่าง ๒ - ๘ ปี เด็กเริ่มเข้าใจ บทบาทของตนเองว่าจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ และตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกลงโทษ สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนในวัยเดียวกันจะมีการตอบโต้กันอย่างตรงไปตรงมา เช่น เมื่อถูกเพื่อน ผลักผลัก เด็กก็จะผลักเพื่อนให้หกล้มด้วย โดยไม่คำนึงว่าเพื่อนจะตั้งใจทำหรือไม่

๓. ระดับมีเหตุผลของตนเอง ช่วงอายุของเด็กจะอยู่ระหว่าง ๘ - ๑๐ ปี เด็กเริ่มคิดเป็น และมีเหตุผลเป็นของตนเอง มีความสัมพันธ์กับเพื่อนอย่างเสมอภาคและยุติธรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

คำต่อไปที่จะขอกกล่าวถึงอีกคือ คำว่า “ค่านิยม”

ค่านิยม เป็นตัวตัดสิน กำหนด หรือผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมโน้มเอียงไปทางใด ทางหนึ่ง ค่านิยมจึงเป็นพลังที่ซ่อนเร้นภายใต้การแสดงพฤติกรรมทางสังคมส่วนใหญ่ของมนุษย์ ค่านิยม จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแง่ของความเจริญก้าวหน้า และประกอบกิจการทุกแง่มุม ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา อาชีพ ชีวิตครอบครัว หรือการตั้งเป้าหมายความสำเร็จของชีวิต ดังนั้น ถ้าสามารถ “ปลูกฝัง” ค่านิยมที่ดีงามเหมาะสมกับความต้องการของสังคมใด พฤติกรรมการประพฤติปฏิบัติของ สมาชิกในสังคมก็จะเป็นไปตามที่สังคมปรารถนา ค่านิยมคืออะไร คำตอบ ค่านิยม คือ ความเชื่อ ความคิด ที่บุคคลสนใจและยึดถือไว้เป็นมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคม และวิถีชีวิตต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม

“ค่านิยมในสังคมไทย” หมายถึง วิถีในการกำหนดการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต ของสมาชิกของสังคมไทย ซึ่งจะขอหยิบยกเฉพาะค่านิยมในสังคมไทยที่เห็นเด่นชัดตั้งแต่ในอดีตจนถึง ปัจจุบัน อันได้แก่

๑. เคารพรักเทิดทูนพระมหากษัตริย์ในอดีตมาถึงปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั่วประเทศ ทั้งนี้ เพราะพระองค์ทรงมีความใกล้ชิดห่วงใยในพสกนิกรทั้งหลาย ทรงให้ความช่วยเหลือ ทั้งทางด้านการศึกษา สุขอนามัย การเกษตร การพัฒนาท้องถิ่น แหล่งน้ำ ฯลฯ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั่วประเทศ สถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันสูงสุดที่คนไทยเคารพเทิดทูน

๒. กตัญญูรู้คุณ คนไทยส่วนใหญ่ยอมรับและยกย่องผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณคนว่าเป็นผู้ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมดังกล่าวในสังคมไทย คือ พิธีการไหว้ครู เพื่อให้บุคคลได้แสดงความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ การกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ด้วยการเลี้ยงดูทักทายท่านแก่เฒ่า ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมของคนไทย

๓. ชอบความเป็นอิสระ ส่งอิทธิพลทางด้านบวก คือ ทำให้ไทยดำรงความเป็นไทย อยู่ได้จนปัจจุบันนี้ และในเวลาเดียวกันก็ให้ผลทางลบต่อความเป็นอยู่ของคนไทย คือ อิสระ ไม่ชอบขึ้นกับใคร อยู่สบาย ๆ ไม่ชอบระเบียบ กฎ ข้อบังคับ

๔. เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ชอบการทำบุญ ทำทาน ค่านิยมในเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลโดยตรง มาจากศาสนาประจำชาติ อันได้แก่ พระพุทธศาสนา คนไทยมีความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด คนไทยจึงนิยมการทำบุญ ให้ทาน ช่วยผู้ตกทุกข์ได้ยาก เพื่อจะได้สะสมบุญกุศลไว้ ไม่ผูกพยาบาทอาฆาต อันมีผลต่อบุคลิกภาพของคนไทย คือ เป็นคนซื่อสัตย์

๕. ความสนุกสนานรื่นเริง คนไทยรักความสนุกสนานรื่นเริง เห็นได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานแต่งงาน จะมีการจัดมหรสพ ลิเก รำวง แม้กระทั่งงานโตกเศร้า เช่น งานศพ จะมีการฉายภาพยนตร์ หรือลิเก ให้ชาวบ้านชม อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องไปถึงลักษณะบุคลิกภาพและนิสัยของคนไทย ทำให้คนไทยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสร่าเริงตลอดเวลา

๖. เรียบร้อย ซื่อาย เก็บตัว คนไทยเนื้อแท้แล้วไม่ชอบการแสดงตัว มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่ายไม่ผาดโผน จากบทละคร วรรณคดีไทย จะสะท้อนให้เห็นถึง การประยุกต์ ปฏิบัติตาม โดยเฉพาะผู้หญิงไทย ถูกยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสุภาพเรียบร้อย มีกิริยานุ่มนวล เป็นต้น

๗. ชอบเที่ยวดองเป็นญาติเวลาพบปะกันมักจะลำดับญาติกันกับคนที่เพิ่งรู้จักเรียกพี่ ป้า น้า อา ให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ พ่อแม่ ญาติพี่น้องของเพื่อนเปรียบเสมือนพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนเอง

๘. ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน แสดงออกถึงความเป็นมิตร ไม่ชอบขัดใจคน

๙. รับประทานอาหารไม่เป็นเวลาและชอบรับประทานอาหารนอกบ้าน ลักษณะนิสัยเด่นของคนไทยอีกลักษณะคือมีความสุขที่จะรับประทานอาหาร ทำให้ต้องใช้เวลามากมายในการเตรียมอาหารหรือเลือกสถานที่รับประทานอาหาร

๑๐. อยากรู้อยากเห็น สนใจในเรื่องของคนอื่น มีเหตุการณ์อะไรไม่ว่าจะเป็นเรื่องดี เรื่องร้ายก็จะหยุดแวะเข้าไปดูให้รู้เรื่อง

๑๑. สบาย เนื่องจากคนไทยมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ยึดมั่นในหลักคำสอนที่ว่า เวยระย้อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่ให้อภัยไม่อาฆาตร้ายต่อกัน อันมีผลไปถึงลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของคนไทย ทำให้คนไทยพร้อมที่จะอภัยและลืมสิ่งบาดหมางต่าง ๆ ได้ง่าย

๑๒. ชอบการพนันขันต่อ จะพนันขันต่อกันตั้งแต่สิ่งเล็กน้อยไปจนถึงสิ่งใหญ่ จนในบางครั้งเปรียบเสมือนเป็นส่วนที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

๑๓. รักพวกพ้อง การรักพวกพ้องเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ประเทศรอดจากการเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่น ในยามปกติแล้วจะไม่เห็นปรากฏชัดเจนแต่ในยามมีศึกคืบขัน มีปัญหาจะช่วยกันปกป้องพวกพ้องของตนเองไว้ และเห็นได้ชัดในทุกระดับสังคม ตั้งแต่ในระดับครอบครัวขึ้นไปจนถึงระดับประเทศชาติ

เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยยุคปัจจุบัน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้มอบค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ คือ

๑. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทนได้
๓. กตัญญู พ่อแม่ สุดหัวใจ
๔. มุ่งใฝ่ เล่าเรียน เพียรวิชา

๕. รักษา วัฒนธรรม ประจำชาติ

๖. ไม่ขาด ศีลธรรม ศาสนา

๗. เรียนรู้ อธิปไตย ของประชา

๘. รักษา วินัย กฎหมายไทย

๙. ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัส

๑๐. ไม่ขาด พอเพียง เลี้ยงชีพได้

๑๑. ต้องเข้มแข็ง ทั้งกายใจ

๑๒. คิดอะไร ให้ส่วนรวม

ค่านิยมของแต่ละบุคคล จะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว ความรัก ความอบอุ่นภายในครอบครัว สิ่งแวดล้อมรอบตัว ความรู้ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ต่าง ๆ ค่านิยมจะสร้างความหมายให้แก่ชีวิตมนุษย์ ทั้งยังช่วยบุคคลนั้น ๆ ในการเลือก หรือจัดรูปแบบสิ่งทีความจำเป็นจะต้องเลือกเพื่อการประพฤติปฏิบัติ

การปลูกฝังจิตสำนึก เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นจะต้องปลูกฝังกันตั้งแต่ยังเป็นเด็ก หรือในช่วงวัยเด็กซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญของชีวิตเป็นช่วงปลูกฝังความเป็นคนให้เติบโตขึ้นมาเป็นบุคคล มีคุณภาพของสังคม ช่วงดังกล่าวอยู่ในช่วงแรกเกิดถึง ๖ ปีแรกของชีวิต ในช่วงนี้เป็นช่วงที่จำเป็นที่พ่อแม่ จะต้องให้การเสริมชั้นการพัฒนาเพื่อปลูกฝังลงลึกไว้ในจิตใจเด็กสำหรับเป็นมาตรการใช้ควบคุม การกระทำพฤติกรรมเมื่อเติบโตขึ้นในช่วงปลูกฝังนี้ พ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปลูกฝังกระบวนการ เรียนรู้ทางสังคมให้เด็กเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันดีงาม และอยู่ในสังคมได้อย่างดี มีความสุข มีคุณภาพ มีบุคลิกภาพที่เป็นที่ยอมรับของสังคม อายุเด็กจะอยู่ในช่วงแรกเกิด ถึงอายุ ๖ ปี อันประกอบด้วย

๑. ช่วงสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง อายุของเด็กจะอยู่ในช่วงอายุ ๐ - ๑ ปีแรกของชีวิต เป็นช่วงพัฒนาความเชื่อมั่น ความเป็นตัวของตัวเอง ความกล้า ความมีอิสระในตนเอง

๒. ช่วงปลูกฝังการรับรู้สิ่งถูกสิ่งผิด รู้ว่าสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร การปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยมทางบวก จะเริ่มพัฒนาขึ้นในช่วงนี้ อายุเด็กจะอยู่ระหว่าง ๑ - ๒ ปี

๓. ช่วงปลูกฝังความมีเหตุมีผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความมีระเบียบ มีวินัย มีความรับผิดชอบ อายุของเด็กจะอยู่ระหว่าง ๒ - ๔ ปี

๔. ช่วงปลูกฝังการยอมรับบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในสังคม การยอมรับบทบาท ความเป็นหญิง - ชาย บทบาทความเป็นพี่เป็นน้อง ฯลฯ และการปฏิบัติตามบทบาทนั้น ๆ ช่วงอายุเด็ก จะอยู่ระหว่าง ๔ - ๖ ปี

“ครอบครัว” เข้าหลอมที่สำคัญในการที่จะหล่อหลอมประดับประดาชีวิตตั้งแต่แรกเริ่มให้เป็นไปตามครรลองของสังคม เป็นหน่วยให้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมแก่เด็ก ได้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็กเพื่อให้เติบโตขึ้นเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม ครอบครัวจึงมีส่วนในการช่วยป้องกันหรือลดปัญหาให้กับสังคม เมื่อใดที่สมาชิกในครอบครัวอยู่กันด้วยความรัก ความเข้าใจ มีความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ก็จะส่งผลไปถึงเด็กให้เติบโตขึ้นมาเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่ดี

ในฐานะที่เติบโตขึ้นมาจากรอบครัวคริสเตียน ใคร่ขอแบ่งปันประสบการณ์นำเสนอวิธีการส่งเสริมศาสนาปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีผ่านการอบรมสั่งสอนตามแนวคริสเตียนที่ได้รับการปลูกฝังเป็นประสบการณ์โดยตรงมาจากในวัยเด็ก

...จำได้ว่าเมื่อยังเป็นเด็กอยู่ทุกวันศุกร์ตอนกลางคืนก่อนนอน จะเป็นวันที่เรา ๔ คนพี่น้องมีความสุขกันอย่างมาก รอที่จะให้ถึงวันศุกร์ เพราะเหตุผลในขณะนั้น คือ วันเสาร์ไม่ต้องไปโรงเรียน ได้อยู่บ้านกับพ่อแม่ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมพิเศษคือได้นอนดึกกว่าปกติ จาก ๑ ทุ่ม เป็นทุ่มครึ่งในเวลา ๑ ทุ่ม คุณแม่จะให้เวลาอยู่กับเรา คุณแม่จะเล่านิทานให้พวกเราฟัง สอนเราให้ร้องเพลงเด็ก ๆ ที่สนุกและมีความหมาย ซึ่งคุณแม่จะอธิบายให้เราฟังไปด้วย เราเลยฟังเพลงกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ นิทานที่คุณแม่นำมาเล่าสอนพวกเราจะเป็นเรื่องศาสนาบ้าง เรื่องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมบ้าง สอนให้เราเป็นเด็กดี รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรต่อผู้อื่น เพลงที่คุณแม่นำมาสอนให้เราร้องจะเป็นเพลงง่าย ๆ สำหรับเด็ก แต่มีความหมายประทับใจพวกเรามากในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งยังคงฝังอยู่ในจิตใจมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ อาทิ

ลำธารเล็ก ๆ พูดว่า เราจะให้..เราจะให้..

ลำธารเล็ก ๆ พูดว่า เราจะให้..จะให้..เสมอ..

เราจะให้ด้วยใจยินดี.. เราจะให้ด้วยใจยินดี

ยินดี.. ยินดี.. ยินดีให้.. ยินดีให้ ทุกวัน

เมื่อร้องเพลงจบคุณแม่ก็จะสอนให้เราเข้าใจถึงความหมายของเพลงด้วยคำอธิบายที่เห็นภาพได้ชัดว่า ลำธารเล็ก ๆ ที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดวัน ตลอดคืน น้ำในลำธารหยุดไหลไม่ได้ เพราะมีฝูงปลาใหญ่น้อยอาศัยอยู่ในลำธารอย่างมีความสุข มีต้นหญ้าและต้นไม้ที่เขียวชอุ่ม เพราะได้น้ำจากลำธาร นอกจากฝูงปลาและต้นไม้ที่อาศัยอยู่อย่างมีความสุขแล้ว น้ำในลำธารยังเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อชาวบ้านที่มาตักน้ำไปใช้ ต่อเด็ก ๆ ที่มาเล่นน้ำอย่างสนุกสนานร่าเริง ต่อคนเดินทางที่มาหยุดพักดื่มดื่มน้ำและใช้น้ำล้างหน้าล้างตาให้สดชื่น ตลอดวัน ตลอดคืน น้ำในลำธารจะไหลอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย แต่ลำธารเล็ก ๆ นั้น ก็ไม่เคยบ่นกลับร้องเพลงด้วยความสุข เพราะได้เห็นน้ำที่ทำให้ทุกชีวิตมีความสุข และชีวิตอยู่อย่างมีความสุข เพราะฉะนั้น เด็ก ๆ ควรทำตัวให้เป็นเหมือนลำธารที่มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความสุขกับทุกชีวิตที่มาอาศัยน้ำ ด้วยเหตุนี้ เราควรมีความสุขและจงยินดีที่จะให้ความสุขกับทุกคน

ลูก ๆ ควรทำตัวให้เหมือนกับ “ลำธาร” ที่ไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ไม่เห็นแก่ตัว คุณแม่จะสอนให้เรารู้จักแบ่งปันคนอื่นด้วยใจยินดีโดยไม่หวังผลตอบแทนด้วย ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมสนุก ๆ เข้าใจง่ายและเกิดความรู้สึกประทับใจและฝังใจที่อยากจะทำตาม อีกทั้งยังได้เปรียบเทียบให้เห็นผลที่จะเกิดขึ้นจากการขาดน้ำใจของเรา จากการใจแคบ หรือจากการไม่เอื้อเฟื้อต่อคนอื่น ผลจะเป็นอย่างไร โดยยกตัวอย่าง ลำธารเล็ก ๆ ว่า หากลำธารเห็นแก่ตัว หยดไหล น้ำก็จะแห้งกลายเป็นความแห้งแล้งไม่มีต้นไม้อ ต้นหญ้าที่เขียวชอุ่ม ปลา ก็จะตาย เราก็จะไม่เห็นปลาวายไปมาในน้ำ เด็ก ๆ จะไม่มีโอกาสมาเล่นน้ำอย่างสนุกสนาน คนเหน็ดเหนื่อย ก็จะไม่มีน้ำดื่มให้หายเหนื่อย เป็นต้น เพราะความไม่เห็นแก่ตัวของลำธาร จึงทำให้ทุกชีวิตมีความสุข มีธรรมชาติที่สวยงาม ปลาวายน้ำอย่างร่าเริง เด็ก ๆ หัวเราะ เล่นน้ำ คนเหนื่อยมาได้ดื่มน้ำ หายเหนื่อย ได้ล้างหน้าล้างตา เกิดความสุขสดชื่น....

ซึ่งเพลงดังกล่าว และนิทานอีกหลายเรื่อง ที่คุณแม่เล่าเพื่อปลูกฝังการมีจิตใจเอื้ออาทร เมตตาผู้อื่น ยังคงจำได้และประทับใจในคำสอนอธิบายแบบง่าย ๆ แต่ลงลึกในจิตใจ และความรู้สึกที่คุณแม่ได้พร่ำสอน สอดแทรกไว้ให้ปฏิบัติตาม ปัจจุบันดิฉันยังจำได้ดีและถือปฏิบัติมาจนในปัจจุบันนี้ ถึงแม้คุณแม่จะเสียชีวิตไปเป็นเวลานานแล้วก็ตาม

สรุป การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มปลูกฝังกันตั้งแต่ในช่วงวัยเด็ก โดยเฉพาะในช่วงอายุแรกเกิดจนถึง ๖ ปี ที่สำคัญต่อการที่จะ “รับ” การปลูกฝังลงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยตัวอย่างง่าย ๆ ที่เป็นรูปธรรม และเข้าใจได้ง่าย ช่วงวัยดังกล่าวนี้ เป็นวัยที่ทางจิตวิทยาถือว่าเป็นวัยที่สามารถปลูกฝัง สร้างให้เด็กเติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมได้อย่างดี และมีความสุข ครอบครัวจะต้องให้เวลา รับผิดชอบในการปลูกจิตสำนึกดังกล่าวลงในช่วงวัยนี้ เพราะหากทำได้ การปลูกฝัง ชัดเจน จะฝังลงลึกอยู่ในจิตใจและจะมีผลอย่างยิ่งต่อเด็กเมื่อเด็กเติบโตขึ้น หรือในยามที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ สิ่งยั่วยวนทั้งหลายที่มีอยู่อย่างมากในปัจจุบัน สิ่งล่อลวง ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่น่ากลัว นำหวังใยต่อชีวิต ภูมิด้านทางสังคมด้านบวก คือ สิ่งที่ดีงาม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ที่ได้รับการปลูกฝังลงลึกไว้จะขึ้นมาเป็นตัว “คาน” ยับยั้งการตัดสินใจที่จะโน้มเอียงไปกระทำในสิ่งที่ผิด ก่อให้เกิดปัญหาให้กับตนเองและกับผู้อื่นได้

จำเป็นที่จะต้องช่วยกันปลูกฝังภูมิด้านทานทางสังคมลงไว้ในจิตใจเด็กให้ได้ เพื่อเด็กจะได้รับภูมิคุ้มกันเมื่อต้องตกอยู่ท่ามกลางวิกฤติที่เลวร้ายในสังคมปัจจุบันและรอดพ้นจากวิกฤตินั้น ๆ มาได้อย่างปลอดภัย

นายบุญชนิภูฎา กรัชกายพันธ์ กล่าวว่า “เมื่อไม่ได้พัฒนาจากข้างใน จะพัฒนาอย่างไรก็ไร้ผล การพัฒนาต้องเริ่มจากภายในตน จึงส่งผลการพัฒนาที่ถาวร”

เด็กและเยาวชนถูกคาดหวังจากผู้ใหญ่ว่า โตขึ้นจะต้องเป็นคนดี ซึ่งส่งผลให้เด็กและเยาวชน มีความทุกข์ เครียด ผิดหวัง เนื่องจากเด็กที่ถูกตั้งความหวังเค้าวางจะตั้งใจมั่นในการกระทำบางสิ่งเพื่อไปสู่เป้าหมาย จนได้สิ่งที่สำคัญ อาทิ มีความเชื่อว่าการลอกข้อสอบจะส่งผลให้มีผลการสอบที่ดี โกงนิดนึงไม่เป็นไร เนื่องจากมีพื้นฐานเป็นคนดีอยู่แล้ว การติดสินบนจะทำให้การดำเนินชีวิตง่ายขึ้น เช่น ถูกจับ เมื่อกระทำผิด กฎจราจร หากมีการจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่แล้วจะจบเรื่อง ไม่ต้องเสียเวลา

นักปรัชญาท่านหนึ่งกล่าวว่า เมื่อลูกอายุ ๕ ปี ควรมีการทะนุถนอม เมื่อลูกอายุ ๑๐ ปี ควรมีการลงโทษเมื่อมีการทำความผิด และเมื่อลูกอายุ ๑๕ ปี ขึ้นไป ควรทำตัวเหมือนเพื่อน แปลความหมาย ได้ว่า เมื่อเป็นเด็กควรจะมีการสร้างให้เด็กสามารถมีชีวิตรอดได้ ควรแนะนำสิ่งที่ดีที่ถูกต้อง สุดท้ายเมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ควรอยู่เคียงข้างให้กำลังใจ ให้สามารถพัฒนาตัวเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่การพัฒนาของมนุษย์ มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถพัฒนาตัวเองได้ จึงต้องอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ศาสนากล่าวว่ามนุษย์ประเสริฐ ได้ด้วยการฝึกฝน พุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า คือ การปลูกฝังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ฝึกตนเองดีแล้ว จะประเสริฐในหมู่มนุษย์และเทวดา

วันหนึ่ง พระมหาชนก ทรงประทับบนคอช้างเพื่อทอดพระเนตรอุทยาน ไกล่ประตุ อุทยานมีมะม่วง ๒ ต้น ต้นหนึ่งมีผล ต้นหนึ่งไม่มีผล ผลนั้นมีรสหวานเหลือเกิน พระมหาชนกทรงเก็บมาเสวย ผลหนึ่งแล้วเสด็จเข้าอุทยาน คนอื่น ๆ ตั้งแต่พระอุปราชลงมาต่างก็แย่งเก็บผลมะม่วง จนมะม่วงต้นนั้นโคนลง พระมหาชนกทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็เกิดความสังเวชที่คนทั้งหลายหวังแต่ประโยชน์อย่างขาดปัญญา พวกนี้ขาดความรู้ทางวิชาการ มีเพียงสำนึกกรรมตา รู้แต่ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วง แต่ทำลายผลมะม่วง เป็นความน่าเสียใจที่ต้องการประโยชน์แต่ลืมวิธีการที่จะไปสู่ประโยชน์นั้น

ในฐานะเด็กคนหนึ่งที่มีประสบการณ์ในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งได้มีการพัฒนา ฝึกฝนทักษะในหลายด้าน ได้พบบุคคล เพื่อนร่วมทางที่ดีที่ให้คำแนะนำ ดังนั้น จึงขอเสนอเงื่อนไขในการฝึกฝน ๓ ประการ ได้แก่

๑. มีต้นแบบให้เลียนแบบ

๑.๑ ให้รู้วิถีทางการปฏิบัติ

๑.๒ มีความศรัทธาในแบบที่ต้นแบบได้กระทำ

๒. มีครูผู้ฝึกฝน เป็นบุคคลที่คอยแนะนำให้อยู่ในกรอบไม่กระทำการไปในทางที่ไม่ดีไม่ชอบ

โดยครูจะต้องพร้อมด้วยหลักธรรมที่ดีที่จะมาพัฒนาลูกศิษย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทาน พระบรมราโชวาท ในหนังสือวันเด็กแห่งชาติ

ปี ๒๕๕๒ ความตอนหนึ่งว่า

“เด็กเป็นผู้ที่จะได้รับช่วงทุกอย่างทุกอย่างจากผู้ใหญ่ ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีตให้มีศรัทธามั่นคงในคุณความดี หน้าที่นี้เป็นของทุกคน ผู้ที่เกิดก่อนผ่านชีวิตมาก่อนจะต้องถ่ายทอดความรู้ ความดี และประสบการณ์อันมีค่าด้วยความเมตตาเอ็นดูและด้วยความบริสุทธิ์ใจ ให้เด็กได้ทราบได้เข้าใจ ให้รู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง จนสามารถเห็นจริงด้วยตนเองได้ในความเจริญ ความเสื่อมทั้งปวง บิดามารดาจึงต้องสอนบุตรธิดา พี่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็กและเมื่อคนรุ่นเล็กจะเป็นผู้ใหญ่ขึ้นจึงต้องสอนคนรุ่นต่อไปไม่ให้ขาดสาย”

๓. การมีเพื่อนที่ดีร่วมทาง

รัชกาลที่ ๖ พระราชนิพนธ์ มงคลสูตรคำฉันท์ ดังนี้

“หนึ่ง บ่ คบพาล	เพราะจะพาประพุดิผิต
หนึ่งคบกะบัดจิต	เพราะจะพาประสพผล
หนึ่งกราบและบูชา	อภิบุษะนียีชน
ข้อนี้แหละมงคล	อดิเรกอุดมดี”

การปลูกฝังการทำความดีที่ยิ่งใหญ่คือการพิจารณาจากหลักธรรม ถ้าเราพบเจออาจารย์ที่สอนผิดเราอาจจะพบเจอสิ่งเลวร้าย เช่น องคุลิมาล ชื่อเดิมว่า อหิงสกะ แปลว่า ผู้ไม่เบียดเบียน ได้ไปศึกษาในสำนักหนึ่ง โดนเพื่อนในสำนักเกลียดชัง เนื่องจากเป็นคนเก่ง ท้ายสุดแล้วถูกเพื่อนใส่ความ อาจารย์ก็สอนผิด ๆ ว่าจะฆ่ามารดาเพื่อตัดนิ้วให้ครบ พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าองคุลิมาลไม่พ้นวิสัยที่จะบรรลุธรรมเลยไปโปรด หลังจากโปรดแล้วก็สามารถผ่านพ้นไปได้ เมื่อได้อาจารย์ที่สอนในทางที่ถูกองคุลิมาล จึงบรรลุธรรม การพิจารณาคำสอนจึงเป็นสิ่งที่ละวันเสียไม่ได้

นายชยุตม์ วันเกิด ผู้ดำเนินรายการ สอบถามว่า ในฐานะเยาวชนมีวิธีการหลีกเลี่ยงการกระทำความผิด หรือเข้าไประงับการกระทำความผิดหรือไม่

นายบุญชนัญฐา รัชกายพันธ์ กล่าวว่า แนวคิดหลายอย่างของเด็ก ๆ ส่วนใหญ่ยากที่จะแก้ไขความคิดได้ แต่ส่วนที่ทำได้คือการชวนเยาวชนมาทำสิ่งที่ดี ๆ เช่น ช่วงสอบจะชวนเพื่อน ๆ มานั่งคุยกัน ทบทวนความรู้ เมื่อมีความพร้อมแล้ว เขาจะไม่สนใจที่จะไปทำสิ่งที่ไม่ดี

นายสมพร เทพลีธา กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยความคิด ความประพฤติของคนไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากปัจจุบันความประพฤติของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ท่านได้พระราชทานพระบรมราโชวาทให้สภายวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ ว่า

“บ้านเมืองของเราทุกวันนี้ มีเสียงกล่าวกันว่า ความคิดจิตใจของคนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อม ความประพฤติที่เป็นความทุจริตหลายอย่างมีท่าทีที่กลายเป็นสิ่งที่ทั่วไปพากันยอมรับและสมยอมให้กระทำกันได้เป็นธรรมดา สภาพการณ์เช่นนี้ย่อมทำให้วิถีชีวิตของแต่ละคนมีค่านิยมลงไปเป็นปัญหาใหญ่ เหมือนกระแสดิ้นอันไหลบ่าท่วมทั่วไปหมดจำเป็นต้องแก้ไขด้วยการร่วมกัน ฝ่าคลื่นที่กล่าวนั้น”

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปและน่าเป็นห่วงคือค่านิยมหลายอย่างที่เราไม่เคยยอมรับ เช่น เรื่องทุจริตคอร์รัปชัน เดียวนี้สามารถรับได้

นอกจากนี้พระองค์ทรงรับสั่งเรื่องการทำความดีว่า

“การทำความดีโดยมากเป็นการเดินทางทวนกระแสความพอใจ ความต้องการของมนุษย์ จึงทำได้ยาก และเห็นผลช้า แต่จำเป็นต้องทำ มิเช่นนั้นความชั่วที่ทำได้ง่าย ๆ จะเข้ามาแทนที่ จะพอกพูนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยไม่ทันรู้ตัว”

“ความดีนั้นย่อมทรงคุณค่าและให้ผลไม่ได้เปลี่ยนแปลง เป็นแต่ค่านิยมของการทำความดีที่เปลี่ยนแปลง”

ทั้งนี้ ได้เสนอคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญไปแล้วว่าให้นำเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ มานำชาติ “เอกลักษณ์ของชาติ คือ สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ คนไทยจะต้องมีความจงรักภักดี และรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์”

นายปราโมทย์ โชติมงคล กล่าวว่า การทำความดีช่วยทำให้ชาติบ้านเมืองสงบสันติสุข เป็นหน้าที่ของเราทุกคนไม่ใช่แต่เฉพาะรัฐบาล ภาครัฐ ถ้าบ้านเมืองเสื่อมสลายมีวิกฤติ มีปัญหา ทุกคนจะได้รับผลกระทบทั้งสิ้น ไม่มีใครเสวยสุขอยู่ได้เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ต้องเป็นความตระหนักรู้ เป็นสำนึกความรับผิดชอบของทุกคน คือ การทำหน้าที่ให้ดีที่สุด สูดหายใจที่อยากฝากไว้ คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตลอดพระชนม์ชีพท่านก็บรรยายสอนธรรมะมาตลอด แต่จับใจได้สั้น ๆ คือ “ทำอะไรทุกอย่างต้องรู้จักพอ เพราะไม่รู้จักพอมีความโลภ มีปัญหา ความอยากจะเป็นความทุกข์ตลอด แต่มีอยู่เพียงอย่างเดียวที่ต้องทำแล้วไม่รู้จักพอ คือ การทำความดี”

ดร. โสภกา ชูพิกุลชัย ขปลมณัน ราชบัณฑิต ได้กล่าวสรุปว่า ถึงเวลาแล้วที่ต้องร่วมมือกัน ศึกษาหามาตรการ เพื่อทำนุบำรุงศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจให้อยู่กับสังคมไทย เพื่อนำมาใช้เป็นภูมิคุ้มกัน กระตุ้นการดำรงชีวิตให้สามารถเผชิญสิ่งที่เกิดขึ้น และสามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกที่ควร ยับยั้งการตัดสินใจที่ผิดและใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของชีวิต กระตุ้นให้เกิดกำลังใจที่จะเดินหน้าต่อไปในทางที่ถูกที่ควร วิธีการที่เสนอแนะ คือ

๑. รมรณรงค์เพื่อให้ทุกคนเกิดการยอมรับ รมรณรงค์กันทุกรูปแบบ ทุกหน่วยงาน ให้เกิดการยอมรับ เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของการมีศาสนา คุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และดำเนินชีวิตของเราผ่านทางสื่อต่าง ๆ ในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม

๒. ต้องมีมาตรการที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง เพราะเรื่องของศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ถึงแม้จะมีความสำคัญและคุณค่าอย่างยิ่ง แต่ต้องยอมรับก่อนว่าส่วนใหญ่จะนึกถึงเป็นสิ่งสุดท้าย หลังจากไม่มีสิ่งอะไรให้นึกถึงแล้ว ฉะนั้นหากมาตรการที่ใช้โน้มน้าวไม่ประทับใจและไม่สามารถซึมซับลงไป ในตัวบุคคลได้ ความหวังที่จะส่งเสริมให้เกิดผลในทางปฏิบัติก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนั้น มาตรการในการส่งเสริมศาสนาควรจะมุ่งเน้นในลักษณะให้มีการซึมซับแบบค่อยเป็น ค่อยไป ในที่สุดก็จะเกิดการยอมรับขึ้นเองและเห็นคุณค่าด้วยความสมัครใจ ทั้งนี้ หากคนไทยได้ร่วมใจกันสนับสนุน อย่างจริงจัง จริงจัง และต่อเนื่อง ความสำเร็จก็จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ร่วมอภิปรายและเสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

นายวิทยา พลศรี ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพศึกษาปทุมธานี ได้แสดงความคิดเห็นว่า ได้ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน อายุเฉลี่ย ๑๖ - ๒๐ ปี และเห็นว่าในช่วงการอภิปรายของวิทยากร ที่ผ่านมา โดยเฉพาะข้อมูลของอาจารย์ปราโมทย์ โชติมงคล ซึ่งสามารถนำไปเป็นต้นแบบที่ดี รวมทั้งข้อมูล ของวิทยากรทุกท่านยังเปรียบเสมือนเป็นครูอีกด้วย ประเด็นที่จะนำเสนอต่อเวทีสัมมนา ประกอบด้วย

๑. หากลูกได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องตั้งแต่เด็กแล้ว การจะพัฒนาเด็กในช่วงอายุ ๑๖ - ๒๐ ปี ไม่ใช่เรื่องยาก ซึ่งพ่อแม่ต้องสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กได้อย่างถูกต้อง อาทิ ลูกถามพ่อแม่ว่า ปลาทำไมถึงบินไม่ได้ และนกทำไมถึงว่ายน้ำไม่ได้ หากพ่อแม่รำคาญตอบแบบดัดบท เด็กก็ไม่มีทางออก ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ถ้าผู้ปกครองสามารถอธิบายให้เด็กเข้าใจได้ถึงความเป็นธรรมชาติของสัตว์ แต่ละชนิดได้ก็จะมีส่วนในการพัฒนาเด็กได้อีกด้วย

๒. การพัฒนาเยาวชนในสถาบันการศึกษาก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาครู นักเรียน และนักศึกษา ให้มีการพัฒนาตนเองเพื่อจะเป็นต้นแบบให้นักเรียน นักศึกษา ในสถานศึกษาต่อไป โดยปัญหาที่อาจ มีผลกระทบต่อการพัฒนาดังกล่าว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงนโยบายบ่อยครั้ง อาทิ ในอดีตมีการส่งเสริม ให้ท่องจำคุณธรรม ๘ ประการ ประกอบด้วย ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงนโยบายให้ท่องจำค่านิยม ๑๒ ประการ ก็ต้องนำมาเริ่มท่องจำกันใหม่อีก รวมทั้ง การประกวดและประเมินต่าง ๆ อาจสูญเสียเวลาในการพัฒนาเด็ก ดังนั้น ควรนำเวลาของการจัดการ ประเมินไปใช้ในการพัฒนานักเรียนมากกว่า ตลอดจนแนวความคิดของนักวิชาการและผู้บริหารระดับกระทรวง บางท่าน ที่มีความต้องการให้ยกเลิกการท่องจำ แต่ในส่วนตัวมีความเห็นว่า การท่องจำมีความจำเป็นสำหรับ เด็กบางกลุ่ม เพื่อนำความรู้จากการท่องจำไปพัฒนาให้เกิดเป็นความเข้าใจแล้วสามารถนำไปใช้เพื่อที่จะเกิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลใช้ในโอกาสต่อไป

นายปราโมทย์ โชติมงคล ได้ให้ข้อมูลว่า การทำความดีไม่จำเป็นต้องมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมาย หรือกำหนดเป็นนโยบาย แต่เป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้ตลอดเวลา หากบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่ไม่นำไปปฏิบัติ ก็ไม่เกิดประโยชน์ ในบางประเทศก็ไม่ได้บัญญัติไว้แต่ประชาชนมีจิตสำนึก ในการทำความดี เมื่อเติบโตขึ้นมา ถูกบ่มเพาะความดีตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน และในสถานที่ทำงาน โดยได้ซึมซับเป็นประจำโดยปกติ ดังนั้น ควรต้องลงมือประพฤติปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างก็จะเกิดประโยชน์ขึ้นได้

ในส่วนของประเด็นการพัฒนาสถาบันการศึกษา ซึ่งวิทยาลัยเทคนิคโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นสถาบันแห่งหนึ่งที่มีปัญหาในอดีตเหมือนกับแห่งอื่น ๆ เช่น มีการตีกัน ทะเลาะวิวาท เป็นต้น ต่อมาได้มีการพัฒนาและสามารถนำไปเป็นต้นแบบและเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้

นายสมพร เทพสิทธิ์า ได้กล่าวว่า คณะกรรมการการศึกษาและการกีฬา สถานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับการปัญหาเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล โดยทราบข้อมูลว่ากระทรวงศึกษาธิการ เป็นกระทรวงที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีบ่อยที่สุด และจากการสำรวจข้อมูลของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) พบว่าในช่วงเวลา ๑๐ ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ๑๕ คน แสดงให้เห็นว่ารัฐมนตรีท่านหนึ่งอยู่ในตำแหน่งเพียง ๘ เดือน ดังนั้นควรต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ เพื่อกำหนดให้รัฐบาลหรือรัฐมนตรีที่เข้ามาดำรงตำแหน่งต้องปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ และควรมีการตรวจสอบความรู้ความสามารถของรัฐมนตรีก่อนเข้ารับตำแหน่ง โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ

นางสาวนวนลินา เรือนใหม่ เลขานุการประจำคณะกรรมการ ได้แสดงความคิดเห็นว่าการให้ความรู้ด้านศีลธรรม คุณธรรม ควรต้องมีการนำเสนอผ่านทางสื่อมวลชน เนื่องจากสื่อเป็นสิ่งสำคัญ และมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นและผู้สูงอายุ ตัวอย่างเช่น สถานีวิทยุสังฆทานธรรมของวัดสังฆทาน ซึ่งเป็นสถานีวิทยุที่นำเสนอรายการที่เป็นประโยชน์ทางศาสนา ศีลธรรม และคุณธรรม แต่ในปัจจุบันเป็นช่วงสูญญากาศ จึงได้มีประชาชนแจ้งเรื่องความเดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากการรับฟังสถานีวิทยุ อาทิ

๑) ประชาชนคนหนึ่งจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีลูกอายุหนึ่งขวบครึ่งจมน้ำ และได้ช่วยปัมหัวใจขึ้นมา ให้มีชีวิตอยู่ต่อ ให้ลูกได้รับฟังธรรมเป็นประจำทุกวัน จนกระทั่งอายุ ๗ ขวบ ได้เกิดเหตุการณ์ที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติและสถานีวิทยุถูกปิด ทำให้ลูกไม่ได้รับฟังรายการจากสถานีวิทยุเกิดอาการชักทางสถานีวิทยุทราบข่าว จึงได้นำจานดาวเทียมไปติดตั้งเพื่อให้สามารถรับฟังวิทยุได้

๒) ผู้พิการทางสายตา ชาวไร่ชาวนา ได้ขอให้มีสถานีวิทยุเพื่อได้ร่วมฝึกสมาธิ เดินจงกรม และสวดมนต์ผ่านทางคลื่นวิทยุ เพราะชาวไร่ชาวนาไม่มีจานดาวเทียมที่จะใช้รับฟังได้ แต่ปัจจุบันสถานีวิทยุสังฆทานธรรม ถูกถอดเสาเครื่องส่งลง ทำให้ในบางพื้นที่ไม่สามารถรับฟังได้

๓) ชาวต่างชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย อาทิ ชาวพม่าและมอญ ซึ่งได้รับฟังวิทยุจากสถานีวิทยุสังฆทานธรรม ได้มีการรวมกลุ่มกันตั้งโรงงานร่วมทำบุญ เป็นการเรียนรู้ประเพณีของไทย ซึ่งเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนา เมื่อชาวพม่าและมอญได้กลับไปยังบ้านเมืองของเขาก็ได้นำวัฒนธรรมของไทยไปใช้ และมีความสัมพันธ์ที่ดีก็จะส่งผลให้เกิดการติดต่ออันดีระหว่างกัน

ทั้งนี้ มีความประสงค์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบเรื่องราวที่เกิดขึ้น เพราะสงสารคนไทยและมนุษย์ด้วยกันที่เกิดปัญหา ซึ่งเขาเหล่านั้นมีความสุขที่ได้ฟังวิทยุ เป็นการพัฒนาการสร้างคนดีให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ให้มีศีลธรรม คุณธรรม และเป็นอันนึ่งสม่ำเสมอมากกว่าการสร้างเจดีย์ ทำอย่างไรจะให้ออกอากาศไปได้ทั่วทุกตารางนิ้วของประเทศไทยเพื่อให้ประชาชนได้ฟังรายการวิทยุที่ดีต่อไป

นายชยุตม์ วันเกิด ผู้ดำเนินรายการ กล่าวว่า สถานีวิทยุสงฆทานธรรมในอดีต ออกอากาศคลื่น ๘๘.๒๕ เมกกะเฮิรซ์ แต่ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นคลื่น ๑๐๗.๒๕ เมกกะเฮิรซ์ และเป็นแฟนพันธุ์แท้ รับฟังรายการจากสถานีวิทยุสงฆทานธรรมเป็นประจำทุกวัน รวมถึงเจ้าหน้าที่ในองค์การสื่อสารมวลชน แห่งประเทศไทย (อสมท.) ได้มีการติดตามรับฟังเป็นจำนวนมาก และยอมรับว่าเป็นคลื่นวิทยุที่ดีมาก ในช่วง วันเสาร์และอาทิตย์จะมีเสียงเด็ก ๆ กล่าวเชิญชวนให้ทำวัตรเช้า ไปร่วมทำบุญตักบาตร มีรายการในช่วงเช้า เป็นการทำวัตรเช้า และช่วงค่ำจะมีการทำวัตรเย็น พร้อมทั้งจะมีพระอาจารย์สนองแสดงธรรมเทศนา เป็นประจำทุกวัน

ต่อไปเป็นข้อเสนอความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยมีประเด็นคำถามต่าง ๆ ดังนี้

๑) ปัญหาเสพติดทำให้ครอบครัวแตกแยก จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหามาอย่างไร เพราะปัจจุบันมีเด็กเยาวชนและวัยทำงานติดยาเสพติดจำนวนมากทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด

๒) ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ซึ่งได้ระบุสถิติว่ามีคนทำแท้งประมาณปีละหนึ่งแสนคน จะมีการแก้ไขปัญหามาอย่างไร

๓) ปัญหาเด็กใจแตก และการแต่งตัวล่อแหลม จะเห็นได้ว่าเรื่องสื่อที่เสนอคลิปต่าง ๆ บางครั้ง ไม่ควรเปิดเผยหรือนำมาโชว์ แต่สื่อบางสื่อกลับนำไปเผยแพร่เป็นคลิปออฟเดอะเดย์

๔) ปัญหาเด็ก มีจิตใจโหดเหี้ยมผิดมนุษย์

๕) ปัญหาคนในสังคมยอมรับการโกง

๖) ปัญหาการเหยียบย่ำสถาบันอย่างไม่เคยมีมาก่อน

๗) ปัญหาคนในสังคมมีปัญหาโรคจิต ซึมเศร้าโดยไม่รู้ตัว

ดร. โสภา ชูพิกุลชัย ขปิลมณัน ราชบัณฑิต ได้ให้ข้อมูลว่า ประเด็นปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีสาเหตุและปัจจัยที่แตกต่างกัน โดยสาเหตุของปัญหาอาจเกิดจากปัจจัยดังนี้

๑) ค่านิยมที่เปลี่ยนไป เมื่อผู้หญิงมีการศึกษามากขึ้นแล้ว ไม่สามารถอยู่บ้าน ทำงานบ้าน ต้องออกไปทำงานเพื่อสังคม

๒) เศรษฐกิจ ซึ่งในอดีตพ่อจะเป็นผู้ออกไปทำงาน และแม่เป็นผู้ดูแลบ้าน ทำงานบ้าน มีโอกาสส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมให้การอบรมสั่งสอนปลูกฝังให้แก่ลูก แต่ปัจจุบันเนื่องจากวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคม พ่อไม่สามารถออกไปทำงานเพียงคนเดียวเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้

๓) ไม่มีผู้ดูแลลูก เพราะพ่อและแม่ต้องออกไปทำงาน โดยช่วงชีวิตที่สำคัญที่เด็กเติบโตขึ้นมา เด็กต้องการพ่อแม่ดูแล

ในการนี้ ได้จัดทำโครงการให้คู่สมรสใหม่ก่อนแต่งงานได้ทราบว่าจะอยู่ร่วมกันอย่างไร มีคำแนะนำด้านความรัก อย่างทุ่มให้กับความรักมากเกินไป ซึ่งจุดแรกที่เริ่มรู้จักกันที่เรียกว่าบึง เจอกันปุ๊บก็บึงกันเลย และเริ่มหันมาสนใจกัน พอสนใจก็เริ่มมีความสัมพันธ์ขึ้นไปเรื่อย ๆ มีผลการศึกษาว่าในช่วงเวลา ๗ ปี จะสามารถอยู่ด้วยกัน หรือร้างลากันไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะเมื่อเริ่มรู้จักกันก็ค่อย ๆ มีความสัมพันธ์ขึ้นไปเรื่อย ๆ

เมื่อถึงจุดสูงสุดก็จะแต่งงาน และมักจะลืมรับสภาพความเป็นจริงว่า ธรรมชาติความรักไม่จีรังยั่งยืน ฉะนั้น ต้องระมัดระวังอย่าให้ไปถึงจุดสูงสุดอย่างรวดเร็ว ถ้าเมื่อไหร่มีการถึงจุดสูงสุดเร็วก็จะส่งผลให้ความรักตกลงเร็วด้วย จึงจำเป็นต้องใช้ความเข้าใจ และอยู่ด้วยกันอย่างเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขดูแลเจ็บไข้ได้ป่วย

เด็กเมื่ออายุ ๕ ปี พ่อแม่แต่งงานกันยังอยู่ในช่วงของ ๗ ปี เด็กผู้หญิงจะติดพ่อ เด็กผู้ชายจะติดแม่ เมื่อลูกอายุ ๗ ปี จะอยู่ในช่วงเด็กหญิงที่เข้าหาแม่ทำทุกอย่างเลียนแบบแม่ เด็กชายจะเข้าหาพ่อ ทำทุกอย่างเลียนแบบพ่อ ในครอบครัวที่มีฐานะการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวก็จะอยู่ร่วมกันแบบเข้าอกเข้าใจกันทำให้ลูกมีความอบอุ่น แต่หากไม่มีพื้นฐานการศึกษาประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ปัญหาครอบครัวก็จะเกิดขึ้นทันทีและมีผลกระทบต่อเด็ก ดังนั้น ในช่วงเด็กอายุ ๗ ขวบ ที่เด็กชายต้องการพ่อ และเด็กหญิงต้องการแม่ แต่เมื่อสถานการณ์ทางครอบครัว หากพ่อแม่กลับบ้านมาดตีแม่เสมอ เด็กที่ถอดบทเรียนจากแม่จึงต้องมาทำบาปทวดดูแลแม่ และมองว่าแม่อ่อนแอ ทำตัวเองให้มีความเข้มแข็งเพื่อที่จะดูแลแม่ แล้วแม่ก็มักจะพูดกับลูกว่า “ถ้าไม่มีลูก แม่อยู่ไม่ได้แล้ว ถ้าไม่เพราะลูก แม่เลิกกับพ่อแล้ว” ซึ่งเป็นคำสั่งสมให้กับลูก ต่อมาเมื่อลูกพ้นวัยเด็กจะเข้าสู่วัยรุ่น พ่อแม่จะถูกปลดบทบาทและเพื่อนจะมีบทบาทเข้ามาแทนที่ ซึ่งมีภารกิจพัฒนาการของวัยรุ่น ๕ ประการ ประกอบด้วย

- (๑) ต้องการอิสรภาพ
- (๒) ต้องการเพื่อนร่วมกลุ่ม
- (๓) เพื่อนต่างเพศเริ่มเข้ามา
- (๔) เริ่มทดลอง
- (๕) มีการต่อต้าน

ทั้งนี้ ได้มีโครงการให้ความรู้กับพ่อแม่เกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูกวัยรุ่น ให้ความรู้แก่พ่อแม่ว่า ถ้าแต่งงานแล้วยังไม่พร้อมอย่าเพิ่งมีลูก ความพร้อมก็คือ เมื่อมีลูก ลูกต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ ดังนั้น ทั้งสองคนต้องร่วมคิดและตกลงกันว่าคนใดคนหนึ่งจะมีเวลาที่จะให้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้แก่เด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นมาเข้าสู่วัยรุ่นสังคมที่ไม่ดีเด็กจะได้ภูมิคุ้มกัน อาทิ ในช่วง ๕ ปีแรก หากสั่งสอนให้ลูกมีอิสระไม่ยึดติดกับเพื่อน ได้รับการปลูกฝังอบรมดี รู้อะไรดีไม่ดี เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และมีภูมิคุ้มกันไว้ เพื่อนมาชวนถ้าเป็นเด็กที่ดีก็จะมีภูมิคุ้มกันและปฏิเสธได้ ถ้าลูกที่ไม่ได้มีภูมิคุ้มกัน มาเลยก็จะกลัวเพื่อน เพราะเห็นว่าเพื่อนสำคัญ เด็กจะคิดไม่เป็น ไม่รู้จะตอบปฏิเสธอย่างไร สิ่งเหล่านี้ที่ทำให้เด็กไปสู่สภาวะวังวนของปัญหา ประกอบกับปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้พ่อแม่ไม่มีโอกาสได้ใกล้ชิดให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูก

การให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) หมายถึง ความมั่นใจ หรือความกล้า ของบุคคลที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จตามที่ตนได้ตั้งใจไว้ รวมถึงการที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าตัดสินใจ เมื่อตนเองมีปัญหาเกิดขึ้น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ซึ่งความเชื่อมั่นในตนเอง ดังกล่าวนี เป็นบุคลิกภาพอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังให้กับเด็กเพื่อให้เด็กมีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ

ในปัจจุบันทำให้พ่อแม่ ไม่ใกล้ชิดกับลูก โดยได้กล่าวถึงการบรรยายที่ราชบัณฑิตเกี่ยวกับ “วัยรุ่นวัยจิ๊บ” และได้ออกไปศึกษาเก็บข้อมูลที่สถานบันเทิง ด้วยวิธีการสอบถามวัยรุ่นในสถานบันเทิงแห่งหนึ่ง จำนวน ๒ คำถามเพื่อรับทราบนิยามของคำว่า “วัยรุ่นวัยจิ๊บ” โดยได้ข้อมูลว่า จ๊ิบ คือ แน่ที่สุด สิ่งที่ดีที่สุด เด่นที่สุด พร้อมทั้งสอบถามว่า “การรักนวลสงวนตัวเคยได้ยินไหม” โดยเด็กวัยรุ่นมองว่าการร่วมหลับนอนกับผู้ชายเป็นเรื่องปกติ และให้ความสำคัญกับคุณค่าของวัตถุมากกว่าคุณค่าของตนเอง จึงเห็นได้ว่าเรื่องการพัฒนาระยะยาวให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาล และในส่วนของตัวเองให้เริ่มแก้ปัญหากจากที่ตัวเราก่อน เพราะฉะนั้น ในการสัมมนาในวันนี้ ต้องการพิจารณาประเด็นปัญหาและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม จึงควรหันกลับมา ร่วมกันแก้ปัญหากในลักษณะที่เป็นองค์รวม ทั้งสื่อมวลชน นักการศึกษา นักจิตวิทยา และครอบครัว จับมือ ร่วมกันแก้ปัญหาก โดยไม่ต้องคิดที่จะแก้ปัญหากแต่ควรคิดป้องกันปัญหาก และลดปัญหากจากครอบครัวก่อน เพื่อแก้ปัญหากที่เป็นรูปธรรมต่อไป

นายธรรมเจริญ ไทยทัตกุล นักเรียนมัธยมโรงเรียนวัดหนองแขม ได้กล่าวสอบถามวิทยากรว่า ควรให้สื่อมวลชนนำเสนออย่างไรเพื่อให้เด็กสนใจในการจัดกิจกรรมสัมมนาทางวิชาการต่าง ๆ พร้อมทั้งจะดำเนินการอย่างไรให้เด็กได้รับทราบในเรื่อง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม

นายสมพร เทพสิทธา วิทยากร ประธานคณะกรรมการการศาสนา และในฐานะประธานสภาอุพุทธิกสมาคมแห่งชาติฯ ได้ชี้แจงในประเด็นดังกล่าวว่า การส่งเสริมให้เด็กได้รับทราบเรื่องศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมนั้น ควรเริ่มจากล่างขึ้นไปสู่บน และจากบนสู่ล่าง โดยควรเริ่มจากพ่อแม่ก่อน ซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับลูก ซึ่งถ้าลูกได้รับความรักย่อมมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ลูกจะเชื่อฟัง เพราะฉะนั้น ควรต้องให้ความรักต่อลูกต้องถือว่าการเลี้ยงลูกเป็นหน้าที่นิยม

นายศรศักดิ์ พิทักษ์มวลชนกุล ได้กล่าวว่า หัวข้อในการสัมมนาครั้งนี้ได้มีการพูดถึงเรื่องปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จึงอยากแสดงความคิดเห็น ๒ เรื่อง คือ

๑. อยากให้มีการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน เนื่องจากรัชกาลที่ ๗ ได้เขียนไว้ชัดเจนว่า ท่านพระราชทานอำนาจให้กับประชาชนชาวไทย มิได้ให้กับกลุ่มคณะใดคณะหนึ่ง จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมามีการมอบอำนาจให้กับกลุ่มคณะใดคณะหนึ่ง จึงเป็นบ่อเกิดปฐุมเหตุของการคอร์รัปชั่นประเทศไทย

๒. การแสดงความคิดเห็นเรื่องศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยเห็นด้วยกับท่านสมพร เทพสิทธา ที่ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรมของนักการเมืองควรได้รับการตรวจสอบ และไม่ควรถูกจำกัดเพียงแค่นักการเมืองควรมองถึงเรื่องกระบวนการยุติธรรมด้วย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างชาติอันเป็นเสาหลักของประเทศควรได้รับการตรวจสอบ และในการกำหนดในรัฐธรรมนูญ ควรกำหนดให้มีความกระชับ ชัดเจน รัดกุม มิฉะนั้นปัญหาของประเทศจะแก้ไขไม่ได้

นายพีรพงษ์ คำสงกราย นักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม ได้กล่าวสอบถามวิทยากร ว่า การอบรมสั่งสอนต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก แต่ถ้าผู้ปกครองที่คิดไม่เป็น คงจะสอนเด็กได้ไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้น เราควรดำเนินการอย่างไรให้ผู้ปกครองสามารถคิดเป็น รวมทั้งการออกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ สามารถทำได้หรือไม่อย่างไร

นายปราโมทย์ โชติมงคล ผู้อำนวยการศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ กล่าวว่า วิธีเดียวที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรีได้กล่าวไว้คือ “ต้องยึดมั่น ยืนหยัด ในสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม สิ่งใดที่ไม่ดี ไม่ควรยอม ไม่ควรเห็นดีด้วย ต้องบอกให้เข้าใจ” แต่ที่ผ่านมาเราเห็นดีด้วย ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จึงเกิดปัญหา อย่างเช่น ประเทศเกาหลีได้มีการปลูกฝังเรื่องศีลธรรม จริยธรรมให้คนในชาติจึงก่อให้เกิดความรักชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็น เพราะฉะนั้น จงอย่าคิดว่าสิ่งใด ๆ ไม่ใช่ธุระของเรา เราไม่ช่วย อย่าคิดว่าเป็นเรื่องของคนอื่น ถ้าไม่ตระหนัก ประชาชนไม่ช่วยเหลือกัน จะนำไปสู่ความเสียหาย แต่หากคนส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือกัน จะทำให้ประเทศสามารถขับเคลื่อนไปได้ จึงเป็นหน้าที่ของ ประชาชนชาวไทยทุกคนที่ควรต้องช่วยเหลือกัน

๖. ความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ

จากการสัมมนาวิทยากร ผู้อภิปรายและผู้เข้าร่วมสัมมนา ได้มีความเห็นสรุปได้ดังนี้

(๑) ปัญหาเกิดจากสถาบันและกลไกทางศาสนาเองโดยเฉพาะศาสนาพุทธ มีปัญหาซ้ำซาก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันมีผลกระทบทางลบต่อภาพรวมศาสนาพุทธของไทย และบั่นทอนความศรัทธา ความเชื่อมั่นของพุทธศาสนิกชนมาเป็นลำดับ มีผลต่อเนื้อหาให้ศีลธรรมตามคำสอนของพุทธศาสนา ในหมู่ประชาชนทั่วไปตกต่ำลง ทั้งนี้ เนื่องจากศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน มีจุดเริ่มต้นจากคำสอนทางศาสนา ดังนั้น หากสถาบันและกลไกทางศาสนา ไม่ได้รับการเชื่อถือแล้ว ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ของประชาชนย่อมตกต่ำเสื่อมทรามลงอย่างแน่นอน ดังนั้น การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ของประชาชน สังคมโดยรวม จำเป็นต้องเน้นมูลเหตุปัญหาค้างต้นให้ชัดเจน และกำหนดแนวทางและมาตรการแก้ไข ป้องกัน และฟื้นฟูตามสภาพปัญหาอย่างตรงประเด็น มีขั้นตอน การปฏิบัติทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว พร้อมกำหนดให้มีกลไกการบริหารรับผิดชอบดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง มีใช้การแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะกิจเหมือนที่ผ่านมา

(๒) ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีจุดเริ่มต้นจากคำสอนทางศาสนา ดังนั้น การสื่อสาร ระหว่างสถาบันและกลไกทางศาสนากับศาสนิกชน นับว่ามีความสำคัญมาก แต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะ ศาสนาพุทธ ยังมีช่องว่างอยู่มาก กล่าวคือ คำสอนของศาสนาพุทธเป็นภาษาบาลี สันสกฤต โดยเฉพาะบทสวดมนต์ ในเวลาทำบุญเข้าวัดฟังเทศน์จากพระภิกษุ เชื่อว่าประชาชนทั่วไปยังไม่เข้าใจความหมายอย่างแท้จริง และหากจะเข้าใจในเนื้อหาของบทสวดมนต์หรือคำสอนของพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนต้องหาหนังสือ อ่านเพิ่มเติมเอง แต่เป็นที่ทราบกันแล้วว่า ประชาชนชาวไทยมีสถิติการอ่านหนังสือโดยเฉลี่ยจำนวนหน้าต่อปี อยู่ในระดับต่ำมาก และหากพิจารณาปัญหานี้ในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่แล้ว ช่องว่างการสื่อสารระหว่าง

สถาบันศาสนาพุทธ และพุทธศาสนิกชน ยังมีช่องว่างกว้างมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้น แนวทางลดช่องว่างเรื่องนี้ ฝ่ายบริหาร ควรจัดให้มีการศึกษา วิจัยอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาการสื่อสารคำสอนศาสนาพุทธ ให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึง เข้าใจ แก่นแท้ของคำสอนของศาสนาพุทธโดยง่าย

คณะกรรมการได้พิจารณาแล้วมีข้อเสนอแนะ สรุปได้ดังนี้

(๑) ข้อเสนอแนะในบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เกี่ยวกับแนวนโยบายด้านศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม

(๑.๑) รัฐบาลต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือ และศาสนาอื่นซึ่งคนไทยนับถือ ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม การพัฒนาคุณภาพชีวิต

(๑.๒) รัฐบาลจะต้องกำหนดให้การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นนโยบายที่สำคัญในการพัฒนาคนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ และทุกวัย ให้เป็นคนไทยที่พึงประสงค์ มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

(๑.๓) รัฐบาลจะต้องปฏิรูปการศึกษารอบใหม่ ซึ่งต้องนำการศึกษาไปสู่การศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างมีคุณค่า คุณประโยชน์ และคุณธรรม จะต้องปลูกฝังคนไทยให้มีคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ตามที่กำหนด จะต้องพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง จะต้องพัฒนาประเทศชาติให้มีความมั่นคง มั่นคง ยั่งยืน

(๑.๔) รัฐบาลจะต้องนำวิชาศีลธรรมและวิชาหน้าที่พลเมืองกลับคืนมา ให้ความสำคัญแก่การสอนวิชาศีลธรรมและหน้าที่พลเมือง เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาเป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นพลเมืองดีของชาติ

(๑.๕) รัฐบาลจะต้องเปลี่ยนค่านิยมของสังคมไทยในเรื่องการศึกษา ให้เข้าใจว่าการประกอบอาชีพที่สุจริตถือว่าเป็นพลเมืองที่มีเกียรติ มิใช่ผู้ที่ได้รับปริญญาเท่านั้นจึงจะมีเกียรติหรือประสบความสำเร็จและความสุขในชีวิต ต้องทำให้เห็นว่าความสุขและความสำเร็จของชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริญญาบัตรเท่านั้น

(๑.๖) รัฐบาลจะต้องอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งเป็นมรดกและต้นทุนทางสังคมของชาติ ให้คนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ มีความภาคภูมิใจในศิลปะ วัฒนธรรมของไทย ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจ ให้วัฒนธรรมทางจิตใจมีความเจริญทัดเทียมวัฒนธรรมทางวัตถุ

(๑.๗) รัฐบาลจะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ เช่น วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมการทำงาน วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมประชาธิปไตย

(๑.๘) รัฐบาลและทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องส่งเสริมค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ ให้เป็นค่านิยมหลักของชาติ และกลายเป็นวิถีชีวิตของคนไทย

(๒) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล

รัฐบาลควรจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๒.๑) ส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งภาครัฐบาล ภาคสถาบันศาสนา ภาคสถาบันการศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน ภาคสื่อมวลชน ให้ร่วมกันอย่างจริงจัง จริงจัง และต่อเนื่อง ในการช่วยปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

(๒.๒) ส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันศาสนา ซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ และนักบวช และผู้นำของศาสนาต่าง ๆ จะต้องสนใจอบรมปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ

(๒.๓) ส่งเสริมสถาบันครอบครัว ซึ่งได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีความรับผิดชอบในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่บุตร ธิดา และบุคคลในครอบครัว เพราะการอบรมเด็กจะต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย

(๒.๔) ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาคือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู อาจารย์ ให้ความสนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียนและนักศึกษาอย่างจริงจัง ไม่ใช่สอนเพื่อให้มีความรู้และความเก่งเท่านั้น

(๒.๕) ส่งเสริมสนับสนุนองค์การท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่น

(๒.๖) ส่งเสริมสนับสนุนองค์การธุรกิจของเอกชนให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่บุคลากร พนักงาน คนงานขององค์กร

(๒.๗) ส่งเสริมสนับสนุนสื่อมวลชน ให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประชาชน ผู้อ่าน และผู้ฟัง

(๒.๘) ส่งเสริมสนับสนุนให้คนไทยทุกกลุ่ม ทุกอาชีพ ทุกวัย โดยเฉพาะเยาวชนผู้เป็นบุคลากรที่สำคัญและอนาคตของชาติ ให้สนใจในการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ระหว่างกัน เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

ภาคผนวก

ภาพการเยี่ยมชมนิทรรศการ

ภาพพิธีเปิดการสัมมนาและการปาถกฐาพิเศษ

ภาพพิธีมอบรางวัลให้แก่ผู้กระทำความดี

ภาพการอภิปราย เรื่อง “การปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์”

รายชื่อฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว

นางสาวอนรรฆวี คำภูมิ	ผู้บังคับบัญชากลุ่มงาน
นายเจษฎา ลูประสงค์	นิติกรชำนาญการ
นางสาวสุภารัตน์ ลาท่า	นิติกรชำนาญการ
นางสาวนัยนาชาติชิงเซาว์	นิติกรปฏิบัติการ
นายเนติ พันธุ์ชาญสง่า	วิทยากรชำนาญการ
นางสาวพรพิมล ปัญจกุล	วิทยากรปฏิบัติการ
นายธวัช สัจจโกชน์	นักวิชาการสนับสนุนงานนิติบัญญัติด้านกฎหมาย
นางสาววรัญญา อยู่จรรยา	นักวิชาการสนับสนุนงานนิติบัญญัติด้านวิชาการ
นางสาวอุษา ปะกะตั้ง	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
นายกฤติน ผูกพันธ์	เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน
นางสาวสร้อยทิพย์ สร้อยพูล	เจ้าพนักงานสนับสนุนการประชุม

สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ สำนักกรรมการ ๓ โทรศัพท์ ๐ ๒๘๓๑ ๙๒๒๗ - ๘ โทรสาร ๐ ๒๘๓๑ ๙๒๒๘

ออกแบบและพิมพ์ที่
สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
๐ ๒๕๔๔๕๖๑ ๐ ๒๕๓๑๔๓๑ ๐ ๒๕๓๑๔๓๕